

**Ажурирани међународни и нормативно - правни оквир Републике Српске
(март/април, 2025. године)**

Увод:

Обједињени ресурсни пакет за одговор пружалаца здравствених и психосоцијалних услуга у Републици Српској на родно засновано насиље састоји се од осам публикација које су сачињене у периоду од 2015. до 2018. године:

1. „Ресурсни пакет за одговор пружалаца здравствених услуга у Републици Српској на родно засновано насиље“,
2. „Јачање одговора пружалаца здравствених услуга у Републици Српској на родно засновано насиље (Пакет за обуку)“,
3. „Поступање у случају родно заснованог насиља у Јавној здравственој установи Дом здравља у Бањој Луци“,
4. „Ресурсни пакет за одговор пружалаца психосоцијалних услуга у Републици Српској на родно засновано насиље“,
5. Јачање одговора пружалаца психосоцијалних услуга у Републици Српској на родно засновано насиље (Пакет за обуку)“,
6. „Психосоцијални третман учинилаца родно заснованог насиља у породици (Модул за обуку)“,
7. „Тренинг тренера за психосоцијални третман учинилаца родно заснованог насиља (Приручник за обуку)“ и
8. „Минимални стандарди за превенцију и одговор на родно засновано насиље у ванредним ситуацијама (Пакет за обуку)“.

Саставни дио већине наведених публикација су поглавља која се односе на правну регулативу: представљени су стандарди утврђени међународним правом који се односе на превенцију, сузбијање и заштиту од родно заснованог насиља, као и нормативно-правни акти и стратешки документи Републике Српске. У августу 2021. године је припремљен Анекс¹ „Ажурирање међународног и нормативно - правног оквира Републике Српске“. Будући да се од времена када је припремљен овај анекс па до данас (март/април 2025. године) правни оквир мијењао, да су усвојени нови или су измијењени и допуњени у то вријеме важећи прописи, указала се потреба да се сачини нови Анекс и у њему, на једном мјесту, наведе пресјек ових докумената. Министар здравља и социјалне заштите у Влади Републике Српске је именовао Амелу Лолић, Наталију Петрић и Сању Скендерију да припреме нови Анекс. Подршку је пружио Популациони фонд Уједињених нација (UNFPA).

Посебно се напомиње да је, када су у питању закони али и подзаконски прописи Републике Српске: правилници и уредбе, као и документи јавних политика: стратегије, акциони планови, укључујући и оперативне документе, нпр. протоколе о поступању и сарадњи и сл, потребно континуирано пратити измјене и ажурирати их како би се са сигурношћу могло тврдити да смо упознати са правима жртава родно заснованог насиља с једне, и обавезама субјеката заштите од родно заснованог насиља, па тако и пружалаца здравствених и психосоцијалних услуга у Републици Српској, с друге стране.

Република Српска обавезала се на поштовање низа међународних и регионалних докумената из области људских права, међу којима и оних којима се забрањује насиље у јавном и приватном животу и насиље у породици и успостављају минимални

¹ доступан на <https://vladars.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MZSZ/Publikacije/Documents/Aneks%20resursni%20paket.pdf>

стандарди за поступање у овој области, у циљу заштите жртава. Закон о заштити од насиља у породици је резултат настојања да се законодавство из ове области у што већем степену усагласи са међународним стандардима за спречавање и сузбијање насиља у породици, у овом случају са Конвенцијом Савјета Европе о спречавању и сузбијању насиља над женама и насиља у породици.

Законом о изменама и допунама закона о заштити од насиља у породици из 2019. године, подигнута је заштита жртве на виши ниво, а свако дјело насиља у породици дефинисано је као кривично дјело. Приступом који одваја помоћ, подршку и заштиту жртава насиља у породици (Закон о заштити од насиља у породици) од санкционисања учиниоца (Кривични законик Републике Српске) добија се боља заштита жртве и ефектнији и строжи одговор друштва према учиниоцу насиља. Жртве насиља у породици добијају адекватнију и правовремену помоћ и подршку, додатно унапређену по утврђеним међународним стандардима.

МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ НОРМЕ У ОБЛАСТИ РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА

Међународни споразуми којим се утврђују стандарди у области родно заснованог насиља су важан извор права којим се регулишу питања која се односе на људска права. Имплементирају се у унутрашње право након ратификовања од стране земље чланице како би производили правне посљедице. Према одредбама ових докумената земље су дужне да спријече, истраже и процесуирају кршење људских права и да пруже жртвама родно заснованог насиља обештећење, што укључује помоћ, подршку и заштиту жртава, као и дужност да се континуирано унапређује одговор свих, па тако и здравственог сектора на родно засновано насиље. У даљем тексту биће представљени неки од њих.

КОНВЕНЦИЈА О ЕЛИМИНАЦИЈИ СВИХ ОБЛИКА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ ЖЕНА – CEDAW

Конвенција Уједињених нација о елиминацији свих облика дискриминације жена (енглески: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, скраћеница: CEDAW) сматра се једним од најважнијих међународних уговора у области женских људских права. Ову конвенцију усвојила је 18. децембра 1979. године Генерална скупштина Уједињених нација. Ступила је на снагу 3. септембра 1981. године као уговор са обавезујућим правним дејством за земље потписнице. Сврха Конвенције Уједињених нација о елиминацији свих облика дискриминације жена (у даљем тексту Конвенција) је признање *de iure* једнаких људских права, али и њихово *de facto* остваривање што се постиже уклањањем свих облика дискриминације жена почињених од било ког лица, физичког и правног, у свим подручјима живота.

Конвенција се састоји од преамбуле и 30 чланова од којих су чланови 1 - 16 субстантивни и односе се на дискриминацију и права жена у специфичним подручјима. Први дио обухвата чланове (од 1. до 6) који се односе на политике уклањања дискриминације жена, укључујући путем уношења принципа равноправности мушкараца и жена у уставе или одговарајуће законе, привремене посебне мјере афирмативне акције и мјере за заштиту мајчинства, стереотипе о улогама мушкараца и жена и сузбијање трговине женама и искориштавање проституције жена. Други дио (чл. 7 - 9) се односи на учешће жена у политици и јавном животу, представљање на међународном нивоу и држављанство. Трећи дио обухвата област образовања, запошљавања, здравља, економски и друштвени живот и жене на селу (чл. 10 - 14). Четврти дио Конвенције се односи на једнакост пред законом, брачне и породичне односе (чл. 15. и 16). Чланови

од 17 – 30. односе се на успостављање и надлежност комитета (енглески: The Committee on the Elimination of Discrimination Against Women) који прати примјену Конвенције и обавезе земаља чланица да подносе извјештаје о примјени Конвенције овом комитету.

Конвенцијом је утврђено да земље чланице предузимају у свим областима, посебно политичкој, друштвеној, економској и културној, све прикладне мјере, укључујући законодавне, да би обезбиједиле потпун развој и напредак жена, како би им се гарантовало остваривање и уживање права равноправно с мушкарцима.

Од земаља чланица се захтијева да генералном секретару Уједињених нација достављају, ради разматрања пред комитетом, извјештај о законодавним, судским, управним или другим мјерама које су усвојиле ради примјене одредаба Конвенције, као и оствареном напретку у периоду између два извјештаја, али и препрекама и тешкоћама које утичу на извршавање обавеза које проистичу из ове конвенције. Након разматрања ових извјештаја, комитет усваја коментаре са закључцима и упућује **препоруке** земљи за предузимање одређених активности у областима у којима је уочио мањкавости у спровођењу Конвенције. Препоруке земљи су обавезујуће, представљају се влади и парламентарним тијелима који су дужни да предузму кораке за њихову примјену. Земља у наредним, периодичним извјештајима, или на позив комитета, информише комитет о мјерама и активностима које су предузете поводом спровођења претходно добијених препорука².

Поред препорука којим се обраћа појединачним земљама чланицама, комитет има на располагању још један механизам којим се обраћа свим земљама чланицама Конвенције. Путем **Општих препорука** комитет детаљније коментарише поједине области за које је уочио да захтијевају посебну, глобалну пажњу. Важно је рећи да Опште препоруке нису споразуми и да их земље чланице не требају посебно ратификовати. Строго говорећи, опште препоруке нису правно обвезујуће, међутим, сматрају се ауторитативним ставовима комитета о садржају обавеза које су земље чланице преузеле ратификацијом Конвенције. Опште препоруке су у ствари тумачења и ажурирања значења појединих чланова Конвенције који се овим препорукама додатно појашњавају путем апострофирања одређених, у пракси земаља чланица примијећених, проблема. Закључно са децембром 2024. године комитет је усвојио укупно 40 општих препорука (примјера ради: Општом препоруком број 12. се од земаља потписница тражи да у своје извјештаје укључе информације о свим облицима и околностима насиља над женама; Општом препоруком број 18. тражи се од земаља потписница да у извјештаје укључе информације о мјерама усмјереним на унапређење положаја жена са инвалидитетом, укључујући и мјере предузете да се осигура њихов равноправан приступ запошљавању и образовању, здравственим услугама, социјалном осигурању и мјере које им омогућују да учествују у свим областима друштвеног и културног живота; Општа препорука број 19. представља прву препоруку која насиље над женама, у јавном или приватном животу, јасно дефинише као родно засновану дискриминацију и кршење међународно гарантованих људских права; Општа препорука 33, између осталог, позива земље да кроз устав обезбиједи равноправност жена и мушкараца и гарантују забрану дискриминације над женама у свим сферама живота, те земљама налаже да предузму мјере којима ће се реализовати принцип равноправности у јавном и приватном животу и обезбиједити једнака права пред законом; Општа препорука број 34. се бави правима

² Закључни коментари и препоруке на посљедњи, шести периодични извјештај, доступни су на: <https://docs.un.org/en/CEDAW/C/BIH/CO/6>

жена на селу и истиче читав низ права, укључујући учешће жена и право на добробити од руралног развоја, приступ сервисима здравствене заштите, економски и друштвени живот, образовање, запошљавање, јавни и политички живот, приступ земљи и природним ресурсима, и одговарајуће услове живота, те тражи од земаља да у извјештаје укључе информације о мјерама којима се ова права омогућавају; Општа препорука број 35. наглашава да родно засновано насиље над женама представља дискриминацију жена, те да су органи земље одговорни за дјела насиља или пропуштања да спријече насиље и заштите жене, било да насиље почине појединци или органи земље, те обавезу дјеловања са дужном пажњом (енглески: due diligence), обавезу усвајања законодавних мјера, превенције, заштите, кажњавања дјела насиља, накнаде штете за жене које су изложене насиљу, те координације, мониторинга стања и прикупљања података; Општа препорука број 38. проблематизује трговину женама и дјевојчицама у контексту глобалних миграција. Посљедња Општа препорука (број 40), наглашава важност равноправног учешћа мушкараца и жена и постизање равнотеже од 50:50 на мјестима одлучивања како би се подржала родна равноправност у политичкој и другим областима јавног живота.

Поред разматрања извјештаја земаља чланица и појединачних коментара и препорука по тим извјештајима, те доношења Општих препорука по одређеним значајним питањима којим се обраћа свим земљама чланицама, мандат CEDAW комитета додатно је проширен усвајањем Факултативног протокола на CEDAW конвенцију. Иако је CEDAW конвенција правно обавезујући акт, све до усвајања Факултативног протокола 1999. године, који је ступио на правну снагу 2000. године, није постојала могућност подношења појединачних притужби и остваривања заштите пред комитетом у случају повреде права гарантованих овом Конвенцијом. Факултативним протоколом проширен је мандат CEDAW Комитета у том правцу, прописани су услови, рокови и начин подношења притужби, као и поступак одлучивања по притужби. Додатно, Факултативним протоколом је дато овлашћење CEDAW комитету да може, у случају када добије поуздане информације које указују да се у некој од земаља чланица дешавају тешка и систематска кршења права признатих Конвенцијом, спровести поступак истраге у тој земљи, у ком случају позива дотичну земљу на сарадњу и достављање одговора везано за провјеру информација, а може одлучити и да посјети земљу и предузме истрагу на терену.

Значај CEDAW конвенције и CEDAW комитета у области признавања, уживања и заштите женских људских права је изузетан. Од 1982. године када је почео са радом, па до данас, CEDAW комитет је значајно утицао на одговорност земаља у правцу елиминисања свих облика дискриминације према женама, укључујући и родно засновано насиље.

Кад је у питању остваривање права жртава родно заснованог насиља које су у обавези да обезбиједје пружаоци здравствених услуга, **CEDAW конвенција чланом 12. утврђује право на здравље те обавезује земље чланице да предузимају одговарајуће мјере ради елиминације дискриминације жена у области здравствене заштите како би, на основу равноправности жена и мушкараца, осигурале доступност здравствених услуга, укључујући оне које се односе на планирање породице.**

Садржај овог члана детаљније је појашњен у **Општој препоруци број 24³: жене и здравље**. У вези јачања одговора здравственог система на родно засновано насиље препоручује се да земље чланице, између осталог:

- усвоје законе, политике, протоколе и процедуре који се односе на насиље над женама и дјевојкама и обезбиједи одговарајуће здравствене услуге;
- усвоје стратегију за промоцију здравља жена, укључујући интервенције које одговарају на родно засновано насиље и обезбјеђују приступ квалитетној и приступачној здравственој заштити, укључујући и услуге усмјерене на заштиту сексуалног и репродуктивног здравља;
- учине женама доступним здравствене услуге као и детаљне информације о спречавању и лијечењу болести, повреда и стања;
- омогуће право на самосталност, приватност, повјерљивост, информисани пристанак и избор код приступа здравственим услугама;
- спроводе родно осјетљиве обуке како би се омогућило здравственим радницама да открију и управљају здравственим посљедицама родно заснованог насиља;
- обезбиједи адекватну заштиту и здравствене услуге, укључујући и лијечење трауме и савјетовање за жене у посебно тешким околностима, као што су жене заробљене у оружаним сукобима и жене избјеглице;
- утврде поступке подношења жалби и санкције против здравствених радника и сарадника који су криви за сексуално злостављање пацијенткиња.

У априлу 2020. године CEDAW Комитет је изразио дубоку забринутост због погоршаних неједнакости и повећаних ризика од родно заснованог насиља и дискриминације са којима се суочавају жене због тренутне кризе COVID - 19 и позвао земље чланице да поштују права жена и дјевојчица и одговорно устрају на, између осталог, и њиховој заштити од родно заснованог насиља. У том циљу, Комитет је издао **Смјернице за примјену CEDAW конвенције у доба пандемије COVID – 19⁴**. Смјерница која се односи на заштиту жена и дјевојчица од родно заснованог насиља током рестриктивних мјера уведених због пандемије истиче да су жене и дјевојчице под повећаним ризиком од насиља у породици као и других облика родно заснованог насиља који укључују сексуално, психолошко и друге облике насиља почињене од партнера, чланова породице, лица којима су повјерене на бригу, и у руралним заједницама. Земље чланице имају обавезу поступати са дужном пажњом у правцу спречавања насиља као и заштите жена од насиља и процесуирати учиниоца родно заснованог насиља према женама. Земље чланице требају осигурати да жене и дјевојчице које су жртве или су у ризику од родно заснованог насиља, укључујући и оне које живе у установама, имају ефикасан приступ правди, нарочито заштитним мјерама, медицинској и психосоцијалној помоћи, сигурним кућама и програмима рехабилитације. Акциони планови за одговор на COVID 19 требају приоритизирати доступност сигурних кућа, СОС телефона и психолошких савјетовалишта на даљину, као и инклузивне и доступне специјализоване и ефективне сигурносне системе, укључујући и у руралним заједницама, те адресирати проблеме заштите ментаног здравља жена које су изложене насиљу, социјалној изолацији и

³ Текст Опште препоруке број 24. је доступан на:

<https://www.rodnavnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2017-02/Op%C5%A1te-preporuke-Komiteta-za-ukidanje-svih-oblika-diskriminacije-%C5%BEena.pdf>, страна 39.

⁴ Доступне на: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx>

депресији с тим у вези. Земље чланице требају развити протоколе бриге за жене које немају приступ овим сервисима због њихове изложености COVID - 19 што укључује безбједан карантин и присуп тестирању.

И **Свјетска здравствена организација** (у даљем тексту СЗО) као посебна је организација Уједињених нација која дјелује као координирајуће тијело међународног јавног здравства, дала је велики допринос уједначавању одговора здравственог система на родно засновано насиље према женама. Још 2013. године СЗО је објавила пакет емпиријских смјерница у сврху бољег одговора здравства на насиље интимног партнера и сексуално насиље, под називом „**Одговор на насиље интимног партнера и сексуално насиље над женама. Клиничке и политичке смјернице СЗО**“. Овај документ даје смјернице за реаговање на насиље над женама. Такође се бави креаторима политика, подстицањем боље координације и финансирања услуга, те већу пажњу посвећује реаговању на насиље над женама у оквиру програма усавршавања пружалаца здравствених услуга.

Тема родно заснованог насиља разматра се пред специјализованим УН тијелима, па су тако, на примјер, на **57. сједници Комисије о статусу жена** (енглески: Commission on the Status of Women, скраћено: – CSW), као главног глобалног међувладиног тијела искључиво посвећеног промоцији родне равноправности и оснаживању жена, још **2013. године договорени закључци** који се односе на „уклањање и спречавање свих облика насиља над женама и дјевојчицама.“ Дио Ц закључака подстиче здравствени сектор да одговори на родно засновано насиље и обезбиједи доступне и квалитетне услуге здравствене заштите. Овај дио се бави посљедицама насиља над женама и дјевојкама по њихово физичко, ментално, сексуално и репродуктивно здравље услијед родно заснованог насиља и да им се омогући приступ услугама здравствене заштите као што су: подршка прве линије; лијечење повреда; психосоцијална те подршка менталном здрављу; хитна контрацепција; сигуран прекид трудноће тамо гдје су такве услуге допуштене законом; постекспозицијска профилакса за инфекције вирусом хумане имунодефицијенције (енглески: Human Immunodeficiency Virus, скраћено HIV); , дијагностика и лијечење полно преносивих инфекција, оспособљавање стручњака за ефективно препознавање и лијечење жена изложених насиљу као и форензичка испитивања од стране адекватно обучених стручњака. Нагласак је био на едукацији пружалаца здравствених и психосоцијалних услуга у циљу осигуравања ефикасног одговора на родно засновано насиље.

Циљеви одрживог развоја (енглески: Sustainable Development Goals) Уједињених нација за раздобље до 2030. године (**Резолуција Уједињених нација: „Трансформисање нашег свијета: Агенда за одрживи развој до 2030.“**) су дио Програма одрживог развоја 2030, коју су земље чланице Уједињених нација усвојиле на самиту Уједињених нација за одрживи развој у септембру 2015. године. Циљеви одрживог развоја 3 (о здрављу) и 5 (о родној равноправности и оснаживању жена и дјевојчица) укључују специфичне циљеве који се односе на сексуално и репродуктивно здравље и репродуктивна права. Потциљ 3.7, у оквиру циља одрживог развоја број три, је да се до краја 2030. године обезбиједи универзални приступ услугама које се односе на полну и репродуктивну здравствену заштиту (између осталог и услугама за планирање породице, информисање и образовање), као и интегрисање питања репродуктивног здравља у стратегије и

програме које постоје у земљама Потциљ 5.6, у оквиру циља одрживог развоја број пет, позива се на универзални приступ сексуалном и репродуктивном здрављу и репродуктивним правима, како је договорено у складу са Акционим програмом Међународне конференције о становништву и развоју (енглески: The International Conference on Population and Development, скраћено ICPD) и Пекиншком декларацијом и платформом за дјеловање у области женских права.

Тема родно заснованог насиља се, осим на међународном нивоу, разматра и на нивоу организације европских земаља – **Савјета Европе** као међувладине и **Европске уније** као наднационалне заједнице земаља чланица.

ИСТАНБУЛСКА КОНВЕНЦИЈА

Када је у питању родно засновано насиље, најзначајнији акт Савјета Европе је **КОНВЕНЦИЈА О СПРЕЧАВАЊУ И СУЗБИЈАЊУ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА И НАСИЉА У ПОРОДИЦИ** (енглески: The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence [Convention No. 210]), **позната и као Истанбулска конвенција**. Ова конвенција обавезује земље које су је ратификовале да обезбиједе услове за спречавање, истраживање, кажњавање и осигурање репарације за акте насиља, а нечињење повлачи одговорност земље, не само актера који су починили насиље. Област примјене Истанбулске конвенције (у даљем тексту Конвенција) односи се на све видове насиља над женама, укључујући насиље у породици, које жене погађа несразмјерно чешће него мушкарце. Приликом примјене одредби Конвенције чланице треба да поклоне посебну пажњу женама које су жртве родно заснованог насиља. Важно је нагласити да се Конвенција примјењује како у доба мира тако и у ситуацијама оружаног сукоба.

Истанбулска конвенција отворена је за потписивање у мају 2011. године, а ступила је на снагу 1. августа 2014. године. Отворена је за приступање и оним земљама које нису чланице Савјета Европе.

Кључни циљеви Конвенције су:

- заштита од насиља и спречавање, процесуирање и елиминација свих видова насиља над женама и насиља у породици;
- допринос сузбијању свих облика дискриминације жена и промоција суштинске равноправности жена и мушкараца, укључујући оснаживање жена;
- израда свеобухватног оквира политика и мјера заштите и помоћи свим жртвама насиља над женама и насиља у породици;
- унапређење међународне сарадње у елиминацији свих видова насиља над женама и насиља у породици;
- пружање подршке и помоћи свим укљученим организацијама и органима унутрашњих послова ради дјелотворније сарадње и свеобухватног приступа питању елиминације насиља над женама и насиља у породици.

Истанбулска конвенција пружа детаљан, свеобухватан и правно обавезујући оквир за мјере за елиминацију родно заснованог насиља, покривајући, између осталог, сљедеће области:

- интегрисане политике и прикупљање података: ово укључује обавезу доношења и спровођење свеобухватних и координисаних политика за спречавање и сузбијање свих облика насиља које на централно мјесто стављају права жртве, те које се спроводе кроз ефикасну сарадњу међу свим релевантним организацијама

(члан 7); обавезу да подрже и ефикасно сарађују с релевантним невладиним организацијама (члан 9); те обавезу за прикупљање разврстаних одговарајућих статистичких података и да пруже подршку истраживањима о насиљу над женама (члан 11);

- превенција: Конвенција између осталог, успоставља обавезу осигуравања обуке релевантних стручњака који се баве жртвама насиља о равноправности полова, спречавању и откривању таквог насиља, потребама и правима жртава, као и како спријечити секундарну виктимизацију. Таква обука такођер треба покрити координисану мултисекторску сарадњу како би се осигурало свеобухватно и одговарајуће упућивање службама (члан 15);
- заштита и подршка: земље морају жртвама осигурати приступ одговарајућим службама подршке како би се олакшао њихов опоравак од насиља. То укључује здравствену заштиту и социјалне услуге које имају примјерене ресурсе и стручно особље које је обучено за помоћ жртвама, те за њихово упућивање одговарајућим службама (члан 20). Надаље, Конвенција предвиђа одговарајућа и лако доступна склоништа (сигурне куће) и кризне рефералне центре за жртве силовања или сексуалног насиља који би требали постојати у довољном броју (члан 23, 25) и телефонске линије широм земље које раде на основи 24/7, а које су бесплатне и које пружају повјерљиве савјете (члан 24). Земље морају осигурати да жртве добију примјерене и правовремене информације о расположивим услугама подршке и правним мјерама на језику који разумију (члан 19). Конвенција такођер наводи низ темељних начела за пружање услуга (члан 18).

Конвенција успоставља обавезе у подручју законодавства; мјере истраге, процесуирања и заштите; миграције и азила; те међународне сарадње.

У Истанбулској конвенцији обједињени су стандарди и успостављене смјернице за низ служби подршке и помоћи женама жртвама разних облика родно заснованог насиља и прецизиране њихове обавезе. Истанбулска конвенција дефинише насиље над женама као кршење људских права и облик дискриминације жена (члан 3) и захтијева од служби подршке да мјере које предузимају буду засноване на разумијевању насиља над женама и насиља у породици из родне перспективе и да буду усмјерене на људска права и безбједност жртве (члан 18, став 3). Посебно се наглашава да приступ службама подршке не смије да зависи од спремности жртве да поднесе пријаву или свједочи против учиниоца насиља (члан 18, став 4).

У циљу осигуравања ефективног спровођења у земљама чланицама, Конвенцијом су успостављени механизми за праћење њене примјене: Експертска група за борбу против насиља над женама и насиља у породици (engleski: Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, скраћено: GREVIO) и Комитет чланица, те уређен поступак и начин комуникације између механизма за праћење и земља чланица. Чланице подносе извјештај генералном секретару Савјета Европе, на основу упитника GREVIO, о законодавним и другим мјерама којима се у дотичној земљи чланица примјењују одредбе ове Конвенције. Чланице одговарају на овај упитник, као и на све друге захтјеве за информације које им затражи GREVIO. Конвенцијом је утврђено да GREVIO може да добије информације о примјени Конвенције од невладиних организација, организација цивилног друштва, као и институција у земљи надлежних за заштиту људских права, односно, да GREVIO треба у што већој мјери да искористи све расположиве изворе информација. Република Српска је доставила први извјештај о

примјени Истабулске конвенције, међутим, све даље активности, укључујући и састанак са представницама GREVIO су отказане због пандемије. Важно је споменути и да је Комитет чланица Конвенције Савјета Европе о спречавању и сузбијању насиља према женама и насиља у породици донио Декларацију о примјени Конвенције током пандемије вируса COVID – 19 која је објављена 20. априла 2020. године у Стразбуру. Декларација даје приједлоге за могуће акције и мјере које се могу предузети током COVID - 19 пандемије у вези са одабраним одредбама Истанбулске конвенције са циљем превенције насиља и заштите жртава насиља.

Истанбулска конвенција је исцрпан и свеобухватан међународни споразум: споразум о људским правима, споразум о кривичном праву и инструмент за родну равноправност. Са осамдесет једним чланом, од којих су шездесет пет материјалне природе, Конвенција садржи мјере које треба да предузму земље чланице да би спријечиле насиље над женама и насиље у породици, заштитиле жртве и казнилe учиниоце насиља. Значај овог документа у оквирима европског континента је толики да се о њему често говори као о прекретници у области нормирања и реаговања на насиље према женама и насиље у породици. Такође, није наодмет нагласити да, иако усвојен од стране Савјета Европе, представља једну од двије конвенције коју је прихватила и Европска унија.

ДИРЕКТИВА ЕУ О ПРАВИМА ЖРТАВА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА

Циљ Директиве 2012/29/ЕУ Европског парламента и Савјета од 25. октобра 2012. године о успостављању минималних стандарда за права, подршку и заштиту жртава кривичних дјела те о замјени Оквирне одлуке Савјета 2001/220/ПУП (енглески: Directive 2012/29/EU of the European parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA), CELEX ознака: 32012L0029) је да се жртве признају као жртве и да се према њима поступа с поштовањем, на осјећајан, примјерен, стручан и недискриминирајући начин, у свим контактима са службама за подршку жртвама или надлежним тијелом, и обезбјеђивање да жртве кривичних дјела добију одговарајуће информације, подршку и заштиту.

Директива се састоји од преамбуле и 32. члана који су разврстани у шест поглавља. Директива садржи каталог права жртава кривичних дјела, међу којима су, између осталог, право да се схвати и да се буде схваћен (члан 3), право на добијање информација из првог контакта с надлежним органом (члан 4), право на приступ службама за подршку жртвама (члан 8), право на заштитне мјере у оквиру услуга ресторативне правде (члан 12), право на бесплатну правну помоћ (члан 13), право на заштиту (члан 18), право на избјегавање контакта са починиоцем (члан 19), право на заштиту током кривичне истраге (члан 20), право на заштиту приватности (члан 21), као и каталог обавеза служби за подршку и помоћ жртвама, између осталог и обуку стручњака (члан 25), сарадњу и координацију служби (члан 26).

У преамбули Директиве се, кроз 72. тачке, наводе разлози за доношење Директиве и позива на раније усвојене документе којима је Европска унија заузела став по питању заштите жртава. Преамбулом се објашњавају и основни појмови који се односе на, између осталог, поједине врсте насиља и специфичне потребе одређених „категирија“ жртава.

Већ у уводним тачкама преамбуле реферише се на насиље према женама: у тачки 5. се наводи да је Резолуцијом Европског парламента од 26. новембра 2009. године о уклањању насиља над женама од земаља чланица затражено да унаприједи своја

законодавства и политике за борбу против свих облика насиља над женама и позивају на дјеловање ради сузбијања узрока насиља над женама, посебно примјеном превентивних мјера, те је од Уније затражено да гарантује право на помоћ и подршку свим жртвама насиља. У тачки 6. преамбуле наводи се да је у својој резолуцији од 5. априла 2011. године о приоритетима и нацрту новог оквира политике Европске уније за сузбијање насиља над женама Европски парламент предложио стратегију сузбијања насиља над женама, породичног насиља и гениталног сакаћења као темељ за будуће законодавне инструменте кривичног права против родно заснованог насиља, укључујући оквир за борбу против насиља над женама. Подсјећа се да међународни правни оквир у овој области укључује Конвенцију Уједињених нација о укидању свих облика дискриминације жена (ЦЕДАВ) која је усвојена 18. децембра 1979. године, те упућује на препоруке и одлуке ЦЕДАВ Комитета. Такође се наводи и Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици од 7. априла 2011. године (Истанбулска конвенција) као документ у ком су садржана права жртава и обавезе земаља чланица.

У тачки 17. преамбуле објашњава се појам родно заснованог насиља и прецизира да: **„насиље усмјерено против лица због његовог пола, родног идентитета или родног изражавања или насиље које диспропорционално погађа нарочито лица једног пола сматра се родно заснованим насиљем. Оно може имати за посљедицу физичку, сексуалну, емоционалну или психичку повреду или економски губитак за жртву. Родно засновано насиље сматра се обликом дискриминације и повредом основних слобода жртве те укључује насиље у блиским односима, сексуално насиље (укључујући силовање, сексуално злостављање и узнемиравање), трговину људима, ропство те различите облике штетних пракси, попут присилних бракова, гениталног сакаћења жена и такозваних „злочина из части“. Жене које су жртве родно заснованог насиља и њихова дјеца често требају посебну подршку и заштиту због великог ризика секундарне и поновљене виктимизације, застрашивања и одмазде повезаних са таквим насиљем“.**

Тачком 18. преамбуле се објашњава насиље у блиским партнерским односима: **„Када се насиље догоди у блиском односу, насиље спроводи лице које је тренутачни или бивши брачни друг или партнер или други члан породице жртве, без обзира на то дијели ли починитељ или је дијелио исто домаћинство са жртвом. Такво насиље може обухватати физичко, сексуално, психичко или економско насиље и може да изазове физичку, психичку, менталну и емоционалну повреду или економски штету. Насиље у блиским односима је озбиљан и често скривен друштвени проблем који може да изазове системску психолошку и физичку трауму са озбиљним посљедицама јер је починилац лице у које би жртва требало да има повјерења. Жртве насиља у блиским односима могу стога имати потребу за посебним заштитним мјерама. Жене су овом врстом насиља погођене несразмјерно више, а ситуација може бити још гора ако је жена о починитељу овисна економски, друштвено или у погледу својег права на боравак.“**

У тачки 38. преамбуле образлаже се потреба жртава за посебним мјерама подршке: **„Лицима која су посебно рањива или које се налазе у ситуацијама које их излажу посебно великом ризику од повреда, попут лица које трпе учестало насиље у блиским односима, жртва родно заснованог насиља или лица која су жртве других врста кривичних дјела у земљи чланици чији нису држављани или у којој немају боравиште, требало би пружити специјалистичку подршку и правну заштиту. Специјалистичке**

службе за подршку требале би се темељити на интегрисаном и циљаном приступу којим би посебно требало узети у обзир посебне потребе жртава, тежину штете претрпљене као посљедице кривичног дјела, као и однос између жртава, починитеља, дјеце и њиховог ширег друштвеног окружења. Главни задатак ових служби и њиховог особља, које игра важну улогу у подршци жртвама у опоравку и превазилажењу потенцијалне штете или трауме које су резултат кривичног дјела, треба да буде обавјештавање жртава о правима прописаних овом Директивом, тако да могу да донесу одлуку у окружењу које им пружа подршку и третира их уз уважавање њиховог достојанства, с поштовањем и саосјећајношћу. **Врсте подршке коју треба да пруже ове специјалистичке службе за подршку треба да укључе склониште и сигуран смјештај, хитну медицинску помоћ, упућивање на љекарски и форензички преглед као доказ у случају силовања или сексуалног злостављања,** краткотрајно или дугорочно психолошко савјетовање, збрињавање трауматизованих лица, пружање правних савјета, заступање и пружање специфичних услуга дјечи као директним или индиректним жртвама.“

У тачки 56. и 57. преамбуле посебно се указује на ризик секундарне и поновљене виктимизације и обавезе земаља чланица, као и значај посебних заштитних мјера као средства за спречавање виктимизације и наводи:

„56. Индивидуална процјена треба да узме у обзир личне карактеристике жртве, као што су његова или њена старост, пол, родни идентитет и родно изражавање, етничку припадност, расну припадност, религијско убјеђење, сексуалну оријентацију, здравствено стање, инвалидитет, резидентни статус, потешкоће у комуницирању, везу са или зависност од починиоца кривичног дјела и претходна искуства у вези са кривичним дјелима. Мора се узети у обзир врста или природа кривичног дјела и околности под којим је оно почињено, попут да ли се ради о кривичном дјелу мотивисаном мржњом, предрасудама, или дискриминацијом, или је у питању сексуално насиље, насиље у интимним партнерским односима, да ли се починилац кривичног дјела налазио у позиција да контролише жртву, да ли жртва има пребивалиште у крају са високом стопом криминала, или у крају под снажним утицајем неке криминалне банде, или да ли се земља поријекла жртве разликује од земље чланице у којој је почињено кривично дјело.

57. Жртве трговине људима, тероризма, организованог криминала, насиља у интимним партнерским односима, сексуалног насиља или експлоатације, родно заснованог насиља, жртве кривичних дјела учињених из мржње, жртве са инвалидитетом, као и дјеца жртве, често су подложне секундарној и поновној виктимизацији, застрашивању и одмазди. Треба обратити посебну пажњу приликом процјене да ли су такве жртве у опасности од такве врсте виктимизације, застрашивања и одмазде те би требало с великом вјеројатноћу претпоставити да ће наведене жртве имати користи од посебних заштитних мјера.“

Значај напријед наведених, као и свих осталих, у преамбули садржаних образложења, којим се не само појашњавају поједини појмови него и исказује став и политике Европске уније према, између осталог и насиљу према женама, насиљу у породици и родно заснованом насиљу је изузетан, посебно када се зна да је Директива о правима жртава темељни инструмент политике Европске уније када су у питању жртве криминалитета.

ДИРЕКТИВА ЕУ О СУЗБИЈАЊУ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА И НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Европска унија је 7. маја 2024. први пут у својој историји усвојила „европски закон“ о спречавању насиља над женама и насиља у породици. **ЕУ Директива 2022/0066⁵ садржи мјере за спречавање насиља над женама и насиља у породици и успоставља стандарде заштите жртава.**

У разлозима који су довели до усвајања ове директиве, наводи се, између осталог, да се њом настоје постићи циљеви Истанбулске конвенције допуњавањем постојеће правне течевине ЕУ и законодавства земаља чланица у подручјима обухваћеним том Конвенцијом. Потреба за дјеловањем јавља се и у земљама чланицама које су ратификовале Истанбулску конвенцију и у оним које нису. С обзиром на начин на који су се насиље над женама и насиље у породици развијали у протеклим десетљећима, није вјероватно да ће се те врсте казних дјела знатно смањити без додатног дјеловања ЕУ. Овом се директивом подупиру међународне обавезе које су земље чланице преузеле у циљу сузбијања и спречавања насиља над женама и насиља у породици, посебно Конвенција Уједињених нација о уклањању свих облика дискриминације жена (CEDAW) и, гдје је то релевантно, Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција), те Конвенција о искорјењивању насиља и узнемиравања у свијету рада Међународне организације рада, потписана 21. јуна 2019. године у Женеви.

Директивом се узимају у обзир појаве као што је насиље над женама на интернету, које није посебно обухваћено Истанбулском конвенцијом. Насиље на интернету у порасту је због употребе интернета и информатичких алата. Често је ријеч о продужетку насиља које жртве трпе изван мреже. Унаточ широкој раширености насиља на интернету, регулатива је досад била врло расцјепкана те су утврђени знатни правни недостаци и у ЕУ и у земљама чланицама.

Мјере у оквиру ове директиве осмишљене су како би се одговорило на посебне потребе жена, дјевојака и дјевојчица, с обзиром на то да су неразмјерно погођене облицима насиља обухваћеним овом директивом, конкретно насиљем над женама и насиљем у породици. Међутим, овом се директивом признаје да и друга лица могу бити жртве тих облика насиља те да би и она требале имати користи од мјера које су њом предвиђене. Стога би се појам „жртва“ требао односити на сва лица, без обзира на њихов пол или род. Због своје рањивости, дјеца која свједоче насиљу над женама или насиљу у породици трпе директну емоционалну штету, што утиче на њихов развој. Стога би се таква дјеца требала сматрати жртвама и имати користи од циљаних мјера заштите.

Овом директивом се криминализује: генитално сакаћање, присилни бракови, подјела интимног садржаја у сајбер простору без пристанка, сајбер ухођење и сајбер подстицање на мржњу и насиље. Казна затвора за наведена дјела у распону је од најмање једне до пет година.

Директива садржи листу отежавајућих околности. Тако нпр. почињење наведених кривичних дјела према дјетету, бившој или садашњој супрузи или партнерици (или супругу/партнеру), јавном лицу, новинару/ки или бранитељима људских права за посљедицу имају изрицање теже казне.

Директива садржи и детаљна правила за успостављање мјера подршке и заштите које су земље чланице дужне пружити жртвама. Очекује се даље унапређење свеобухватне подршке жртвама насиља и насиља у породици и **обавеза да се жртвама обезбиједи приступ и општим и посебним услугама подршке, сигурним кућама, здравственим услугама, укључујући услуге које се односе на репродуктивно здравље.**

⁵ Доступна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022PC0105>

Ово је први пут да ЕУ законодавство отворено **намеће обвезу земљама чланицама да обезбиједи доступност здравствене заштите и помоћи женама жртвама сексуалног насиља. Земље чланице ће такође морати обезбиједити едукацију за професионално и медицинско особље које долази у контакт са жртвама и преживјелима сексуалног насиља.**

Као најосјетљивије жртве насиља, оне у највећем ризику, Директива препознаје лица која трпе вишедимензионалне, интерсекцијске облике дискриминације. У том смислу, земље морају гарантовати заштиту свим жртвама родно заснованог насиља. Жртвама насиља и насиља у породици би требало бити олакшано пријављивање насиља па тако нпр, као минимум стандарда, потребно је увести могућност пријаве сајбер насиља путем онлине пријаве.

Од земаља чланица ЕУ тражи се и да успоставе мјере којима се обезбјеђује да дјеца добију професионалну помоћ. Кад дјеца пријаве кривично дјело које је починио родитељ или старатељ, надлежни морају предузети мјере заштите за сигурност дјетета прије информисања наводног починитеља о оптужби дјетета. С намјером да заштите приватност жртве и спријече даљу виктимизацију, земље чланице ће морати обезбиједити да подаци који се односе на жртвину пријашње сексуално понашање буду допуштени у кривичном поступку кад су ти подаци релевантни и нужни.

У складу са идејом изградње сигурније будућности, циљ превентивних мјера које се уводе овом директивом је повећање нивоа освијештености грађана о основним узроцима насиља над женама и породичног насиља те усвајање знања у образовном систему о улози концепта пристанка у међусобним односима.

Међутим, иако директива има холистички приступ уклањању насиља над женама и насиља у породици те садржи мјере за превенцију, заштиту, подршку жртвама, приступ правосуђу и прогон починитеља, неки облици насиља над женама нису нашли своје мјесто у тексту директиве:

Прије свега, фемицид као убиство жене узроковано прије свега чињеницом да је женског рода, услјед недостатности темеља унутар ЕУ законодавства, указује да постоји велика могућност да се задржи пракса некажњавања и пропушта се хитно увођење родно-специфичне заштите и адекватног поступања правосуђа.

Директивом се тражи од земаља чланица да активностима подизања свијести јавности и обавезним увођењем едукације о концепту пристанка у школе, као и преиспитивањем штетних родних норми и улога, учини више на спречавању силовања.

Земље чланице ЕУ имају рок од три године од дана ступања на снагу за транспозицију ове Директиве у законодавство.

Напријед су наведени само одабрани међународни документи којим су утврђени стандарди и смјернице у области родно заснованог насиља, поред наведених, још читав низ међународних правних и политичких аката регулише ову област.

НОРМАТИВНО-ПРАВНИ И СТРАТЕШКИ ОКВИР У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

(„Службени гласник Републике Српске“, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11)

У хијерархији правних аката Устав је акт који има највишу правну снагу. Устав је општи правни акт у којем је садржано овлашћење за доношење свих других правних прописа који, као акти ниже правне снаге, морају бити са њим усклађени. Наравно, устав није само општи правни акт: из устава се ишчитавају вриједности, идеологије и политике, садржина устава упућује на погледе на свијет у одређеном друштву и на односе који владају у том друштву, па тако, између осталог, и какви су погледи у том друштву у односу на равноправност полова и родно засновано насиље. Уставом Републике Српске утврђено је, између осталог:

Члан 10: Грађани Републике Српске су равноправни у слободама, правима и дужностима, једнаки су пред законом и уживају исту правну заштиту без обзира на расу, пол, језик, националну припадност, вјероисповест, социјално поријекло, рођење, образовање, имовно стање, политичко и друго увјерење, друштвени положај или друго лично својство.

Члан 11: Живот човјека је неприкосновен.

Члан 12: Слобода и лична безбједност човјека су неповредиви. Нико се не може одузети или ограничити слобода, осим у случајевима и по поступку који су утврђени законом.

Члан 13: Људско достојанство, тјелесни и духовни интегритет, човјекова приватност, лични и породични живот су неповредиви.

Члан 14: Нико не смије бити подвргнут мучењу, свирепом, нехуманом или понижавајућем поступању или кажњавању.

Члан 16: Свако има право на једнаку заштиту својих права у поступку пред судом и другим државним органом и организацијом. Свакоме је зајамчено право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се рјешава о његовом праву или на законом заснованом интересу.

Члан 17: Свако има право на накнаду штете коју му незаконитим или неправилним радом наносе службено лице или државни орган, односно организација која врши јавна овлашћења.

Члан 23: Зајамчена је заштита тајности података о личности. Прикупљање, обрада и сврха коришћења личних података, уређују се законом. Забрањено је коришћење података о личности које је супротно утврђеној сврси њиховог прикупљања.

Члан 36: Породица, мајка и дијете имају посебну заштиту.

Члан 37: Свако има право на заштиту здравља. Зајамчено је право на здравствену заштиту, у складу са законом. Дјеца, труднице и стара лица имају право на здравствену заштиту из јавних прихода, а друга лица под условима утврђеним законом.

Када се говори о нормативном и стратешком оквиру у области родно заснованог насиља у Републици Српској на родно засновано насиље, најважније је споменути сљедеће:

КРИВИЧНИ ЗАКОНИК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

(„Службени гласник Републике Српске“, бр. 63/17, Одлука број: У-69/17-104/18, 15/21, 89/21, 73/23, Одлука број: У-73/23 - 105/24, 19/25 и 31/25) - одредбе садржане у овом законик у заснивају се на Уставу Републике Српске и општепризнатим начелима и нормама међународног права. Основна функција кривичног законодавства Републике Српске је заштита основних права и слобода човјека и других основних индивидуалних и општих вриједности које су установљене уставом и међународним правом. Ова

заштита се остварује одређивањем која дјела представљају кривична дјела, прописивањем казни и других кривичних санкција за та дјела и изрицањем тих санкција учиниоцима кривичних дјела у законом утврђеном поступку.

Кривична дјела и кривичне санкције прописују се само за она противправна дјела којима се права и слободе човјека и друге индивидуалне и опште вриједности друштва установљене уставом и међународним правом тако повређују или угрожавају да се њихова заштита не би могла остварити без кривичноправне принуде.

Кривични законик Републике Српске утврђује већи број кривичних дјела која се могу довести у везу са родно заснованим насиљем, као што су, између осталих:

- генитално сакаћење жена (члан 133),
- принудна стерилизација (члан 134) ,
- повреда равноправности грађана (члан 139),
- прогањање (144),
- трговина људима (члан 145),
- неовлаштено објављивање и приказивање туђег списка, портрета и снимка (члан 156а),
- силовање (члан 165),
- полна уцјена (члан 166),
- обљуба над немоћним лицем (члан 167),
- обљуба злоупотребом положаја (члан 168),
- навођење на проституцију (члан 169),
- злоупотреба фотографије и видео-записа полно експлицитног садржаја (члан 170а),
- принудно закључење брака (члан 183),
- насиље у породици или породичној заједници (члан 190).

Типичан деликт родно заснованог насиља је кривично дјело **силовања**, које према одредби чл. 165. има неколико облика дјела:

- основни облик дјела: онај ко другога принуди на обљубу или с њом изједначену полну радњу употребом силе или пријетњом да ће непосредно напасти на живот или тијело тог или њему блиског лица;
- тежи облик дјела: постоји у случају када је силовање извршено према дјетету старијем од петнаест година, или на нарочито свиреп или нарочито понижавајући начин, или од стране више лица или је силовање извршено из мржње, или је усљед дјела наступила тешка тјелесна повреда, тешко нарушење здравља или трудноћа силованог женског лица;
- најтежи облик дјела: ако је усљед дјела силовања наступила смрт лица према којем је дјело извршено;

Кривично дјело је полно неутрално (са изузетком тежег облика силовања усљед којег је наступила трудноћа) – учинилац дјела и пасивни субјекат (жртва) може бити лице и мушког и женског пола (статистички подаци потврђују да су жртве овог кривичних дјела највећим дијелом лица женског пола, док се као извршиоци појављују лица мушког пола). Реформом кривичног законодавства је укинута и тзв. брачна дискриминација, јер пасивни субјекат више није ограничен на лице са којим учинилац не живи у брачној заједници.

Полна уцјена – „Ко другог принуди на обљубу или с њом изједначену полну радњу пријетњом да ће се за то лице или њему блиско лице открити нешто што би шкодило

његовој части или угледу или пријетњом неким другим тешким злом, казниће се казном затвора од једне до осам година“ (члан 166. Кривичног законика).

Обљуба злоупотребом положаја представља облик злоупотребе положаја надређености, односно положаја из којег учиниоцу произилазе одређена овлаштења да одлучује о статусу или правима пасивног субјекта. Учинилац овог кривичног дјела може бити лице, мушког или женског пола, према којем се пасивни субјекат налази у односу подређености или зависности. Ко злоупотребом свог положаја наведе на обљубу или са њом изједначену полну радњу лице које се према њему налази у односу какве подређености или зависности, казниће се казном затвора од двије до пет година (члан 168. Кривичног законика).

Посебан облик манифестације родно заснованог насиља је **насиље у породици или породичној заједници**, које је инкриминисано одредбом члана 190. Кривичног законика:

Основни облик дјела насиља у породици, врши онај ко примјеном насиља, пријетњом да ће напасти на живот или тијело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, тјелесни интегритет или душевно здравље члана своје породице или породичне заједнице.

Тежи облик дјела насиља у породици постоји у случају када је учинилац основног облика дјела приликом предузимања насилничких радњи користио оружје, опасно оруђе или друго средство погодно да тијело тешко повриједи или наруши здравље.

Најтежи облик дјела насиља у породици је онај код којег усљед дјела наступила смрт члана породице или породичне заједнице.

Специфичност овог кривичног дјела огледа се у чињеници да оно може бити извршено само између чланова породице или породичне заједнице. Према изричитој одредби члана 190. став 6. Кривичног законика, чланом породице или породичне заједнице, у смислу овог кривичног дјела, сматрају се супружници или бивши супружници и њихова дјеца и дјеца сваког од њих, ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери, њихова дјеца или дјеца сваког од њих, сродници по тазбини закључно до другог степена без обзира на чињеницу да је брачна заједница престала, родитељи садашњих и бивших брачних и ванбрачних партнера, сродници из потпуног усвојења у правој линији без ограничења, а у побочној закључно са четвртим степеном, као и сродници из непотпуног усвојења, лица која везује однос старатељства, лица која живе или су живјела у истом породичном домаћинству, без обзира на сродство, лица која имају заједничко дијете или је дијете зачето, иако никада нису живјела у истом породичном домаћинству.

Злоупотреба фотографије и видео-записа полно експлицитног садржаја (члан 170а) - Ко злоупотреби однос повјерења и без пристанка другог лица учини доступним трећем лицу фотографију или снимак полно експлицитног садржаја која је сачињена уз пристанак тог лица за личну употребу и тиме повриједи приватност тог лица, казниће се казном затвора до двије године. Казном из става 1. овог члана казниће се и ко изради нову или преиначи постојећу фотографију или снимак полно експлицитног садржаја другог лица и тај снимак употреби као прави и тиме повриједи приватност другог лица. Ако је кривично дјело из ст. 1. и 2. овог члана учињено путем компјутерског система или

компјутерске мреже или на други начин којим је омогућено да фотографија или снимак постану доступни већем броју лица, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до три године. Фотографије и снимци или средства којима је извршено кривично дјело из овог члана, одузеће се.

Поред низа инкриминација које предвиђа Кривични законик Републике Српске, битно је нагласити да овај закон, поред казни које су предвиђене за поједине облике кривичних дјела, предвиђа и могућност да се учиниоцима тих кривичних дјела изрекну и неке **мјере безбједности**. Сврха ових мјера је да се отклоне стања и услови који могу бити од утицаја да учинилац и убудуће врши кривична дјела. То су: Забрана приближавања и комуникације са одређеним лицем (члан 79), Обавезан психосоцијални третман (члан 80) и Удаљење из заједничког домаћинства (члан 81). Учиниоцу кривичног дјела са елементима насиља, односно елементима насиља према лицу са којим живи у заједничком домаћинству, суд може изрећи ове мјере безбједности у трајању од 6 мјесеци до 2 године. Слиједом напријед наведеног, а у циљу спречавања понављања насиља у породици, жртва има право да буде заштићена од поновног извршења истог дјела, а субјекти заштите обавезу да учине све што је нужно и потребно како би је заштитили, у конкретном случају, изрицањем мјера безбједности и праћењем спровођења ових мјера.

ЗАКОН О ЗАШТИТИ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Закон о заштити од насиља у породици („Службени гласник Републике Српске“, бр. 102/12, 108/13 и 82/15 и 84/19) - овим законом уређује се заштита од насиља у породици, као једне од најчешћих манифестација родно заснованог насиља, лица која се у смислу овог закона сматрају чланом породице или породичне заједнице, субјекти заштите и поступак заштите жртава насиља у породици, оснивање Савјета за борбу против насиља у породици, мјере за заштиту жртве од насиља у породици и друга питања од значаја за заштиту од насиља у породици.

За разлику од Кривичног законика чија је сврха изрицање санкција учиниоцима кривичних дјела у законом утврђеном поступку, па тако и учиниоцима кривичног дјела насиља у породици, **основни циљ Закона о заштити од насиља у породици јесте заштита жртава насиља у породици спречавањем и сузбијањем насиља у породици којим се крше уставом и законима загарантована људска права и слободе.**

Заштита од насиља у породици остварује се примјеном овог закона и других прописа којима се уређује остваривање права жртава насиља у породици⁶.

Потребно је нагласити да је све до 1. маја 2020. године у Републици Српској била на снази паралелна могућност да се учинилац насиља у породици казни прекршајноправно или кривичноправно – анализом примјене Закона о заштити од насиља у породици

⁶ Закон о заштити од насиља у породици у члану 3. утврђује да се „заштита од насиља у породици остварује примјеном овог закона и других прописа којима се уређује остваривање права жртава насиља у породици“. Слиједом тога, није могуће „затворити“ листу прописа јер жртве насиља имају вишеструке потребе које није могуће унапријед предвидјети, у сваком конкретном случају је потребно утврдити које потребе жртва има и, самим тим, анализирати релевантне прописе и процедуре за реализацију права.

несумњиво је потврђена чињеница да су се одредбе овог закона често користиле као алтернативне због једноставнијег процесуирања учиниоца у прекршајном поступку, чиме је одговор друштва на радње насиља у породици био благ и неадекватан. Измјенама закона, жртве насиља у породици добиле су адекватнију и правовремену помоћ и подршку, додатно унапријеђену по утврђеним међународним стандардима, а одговор законодавца на друштвено неприхватљиве радње насиља у породици и санкционисање учиниоца насиља остварује се примјеном Кривичног законика Републике Српске. Приступом који одваја помоћ, подршку и заштиту жртава насиља у породици и прописује их Законом о заштити од насиља у породици, од санкционисања учиниоца које се прописује Кривичним закоником Републике Српске, добила се боља заштита жртве и ефектнији и строжи одговор друштва према учиниоцу насиља.

Насиље у породици, у смислу Закона о заштити од насиља у породици, постоји уколико постоји основ сумње да је члан породице или породичне заједнице извршио радње физичког, сексуалног, психичког и/или економског насиља, као и пријетње које изазивају страх од физичке, сексуалне, психичке и/или економске штете код другог члана породице или породичне заједнице.

Радње насиља у породици, у смислу напријед наведеног, јесу:

- а) примјена силе на физички или психички интегритет члана породице или породичне заједнице,
 - б) поступање које може проузроковати или изазвати опасност да ће проузроковати физичку или психичку бол или патњу члана породице или породичне заједнице,
 - в) проузроковање страха или личне угрожености или повреде достојанства члана породице или породичне заједнице уцјеном или другом принудом,
 - г) вербални напад, вријеђање, псовање, називање погрдним именима, те други начини грубог узнемиравања члана породице или породичне заједнице,
 - д) сексуално насиље,
 - ђ) онемогућавање приступа здравственој заштити и њези,
 - е) праћење и сви други слични облици узнемиравања члана породице или породичне заједнице,
 - ж) намјерно оштећење или уништење имовине члана породице или породичне заједнице, заједничке имовине, или имовине у посједу,
 - з) ускраћивање или одузимање права на економску независност забраном рада или држање члана породице или породичне заједнице у односу зависности или подређености,
 - и) васпитање дјете на начин понижавајућег поступања,
 - ј) одузимање дјете или избацивање из стана члана породице или породичне заједнице,
 - к) исцрпљивање радом, изгладњивањем, ускраћивањем сна или неопходног одмора члану породице или породичне заједнице,
 - л) непридржавање одлуке надлежног органа којом је утврђен лични контакт дјете са родитељима,
 - љ) задржавање путне исправе или неког другог документа члана породице или породичне заједнице,
 - м) насилна изолација или ограничење слободе кретања члана породице или породичне заједнице и
 - н) свака друга радња која представља насиље у породици или породичној заједници.
- Под радњом насиља у породици сматрају се и пријетње напријед наведеним радњама.

Насиље у породици обухвата углавном два типа насиља: партнерско насиље између садашњих односно бивших супружника односно партнера и међугенерациско насиље које се најчешће јавља између родитеља и дјеце. Насиље у породици се најчешће наставља и након прекида везе или заједнице живота. Стога, заједничко мјесто становања учиниоца и жртве није неопходно за постојање насиља у породици. Чланом породице или породичне заједнице, у смислу овог закона (члан 7), сматрају се:

- а) супружници или бивши супружници и њихова дјеца и дјеца сваког од њих,
- б) ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери, њихова дјеца или дјеца сваког од њих,
- в) сродници по тазбини закључно до другог степена без обзира на чињеницу да је брачна заједница престала,
- г) родитељи садашњих и бивших брачних и ванбрачних партнера,
- д) сродници из потпуног усвојења у правој линији без ограничења, а у побочној линији закључно са четвртим степеном, као и сродници из непотпуног усвојења,
- ђ) лица која везује однос старатељства,
- е) лица која живе или су живјела у истом породичном домаћинству, без обзира на сродство,
- ж) лица која имају заједничко дијете или је дијете зачето, иако никада нису живјела у истом породичном домаћинству,
- з) лица која су међусобно била или су још увијек у емотивној или интимној вези, независно од тога да ли учинилац дијели или је дијелио домаћинство са жртвом⁷.

Обавеза пријављивања насиља у породици

Чланови породице, субјекти заштите, **као и запослени у образовним, социјалним и здравственим установама**, као и сваки други грађанин, **дужни су** одмах након сазнања да је почињено насиље у породици или да постоји основ сумње да је почињено насиље у породици, пријавити то полицији (члан 12. Закона о заштити од насиља у породици). Новчаном казном од 1.000 КМ до 3.000 КМ казниће се за прекршај запослени у образовној, социјалној и здравственој установи, који не пријави насиље у породици. Новчаном казном од 300 КМ до 900 КМ казниће се за прекршај грађанин који не пријави насиље у породици. Новчаном казном од 300 КМ до 900 КМ казниће се за прекршај члан породице или породичне заједнице који не пријави насиље у породици извршено према дјетету, осим у случају када је и сам жртва насиља у породици. С обзиром на напријед наведену обавезу пријављивања која је утврђена Законом о заштити од насиља у породици, битно је поменути и одредбе Закона о здравственој заштити („Службени гласник Републике Српске“, број 57/22), које се односе на право пацијента на повјерљивост личних података. Наиме, одредбом члана 45. тог Закона, предвиђено је да пацијент има право на повјерљивост личних информација које је саопштио одговорном

⁷ Напомена: Уставни суд Републике Српске, на сједници одржаној 27. новембра 2024. године, донио је Одлуку број: У-73/23 којом се утврђује да члан 190. став 6. Кривичног законика Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 64/17, 15/21, 89/21 и 73/23) у дијелу који гласи „лица која су међусобно била или су још у емотивној или интимној вези, независно од тога да ли учинилац дијели или је дијелио домаћинство са жртвом“ није у сагласности са Уставом Републике Српске. Одлука је објављена у „Службеном гласнику Републике Српске“, број 105/24). Уставни суд се није одредио по питању ових лица као чланова породице, потенцијалних учинилаца или жртава насиља у породици, у смислу Закона о заштити од насиља у породици.

здравственом раднику, односно одговорном здравственом сараднику, укључујући и оне које се односе на његово стање здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре. Забрањено је да, без писменог пристанка пацијента, радник, здравствени сарадник, као и друго лице запослено у здравственој установи или Фонду здравственог осигурања Републике Српске, саопшти другим лицима личне податке о пацијенту из става 1. овог члана, осим када је на то обавезан **посебним законом или када је то у складу са одлуком надлежног суда или тужилаштва у вези са постојањем основа сумње о извршењу кривичног дјела.**

Право пацијента на повјерљивост личних података

Члан 45.

(1) Пацијент има право на повјерљивост личних података које је саопштио одговорном здравственом раднику, односно одговорном здравственом сараднику, укључујући и информације које се односе на стање његовог здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре, чак и након смрти пацијента.

(2) Здравствени радник, односно здравствени сарадник обавезан је да прикупљање и обраду података о пацијенту обавља на начин којим се обезбјеђује повјерљивост личних информација.

(3) Приступ подацима о пацијенту у медицинској документацији има одговорни здравствени радник, односно здравствени сарадник, ради остваривања здравствене заштите.

(4) Приступ подацима о пацијенту у здравственом картону обавезно мора бити у непосредној вези са остваривањем здравствене заштите, односно бити временски везан са пружањем здравствене услуге.

(5) Забрањено је да здравствени радник, здравствени сарадник, као и друго лице запослено у здравственој установи или Фонду, без писменог пристанка пацијента саопшти другим лицима личне податке о пацијенту из става 1. овог члана, осим када је на то обавезан посебним законом или када је то у складу са одлуком надлежног суда или тужилаштва у вези са постојањем основа сумње о извршењу кривичног дјела.

(6) Ако је пацијент дао писмени пристанак, одговорни здравствени радник може саопштити податке о здравственом стању пацијента пунољетном члану уже породице пацијента.

(7) Одговорни здравствени радник је обавезан саопштити податке о здравственом стању пацијента пунољетном члану уже породице и у случају када пацијент није дао писмени пристанак за саопштавање података о свом здравственом стању, ако је то неопходно ради избјегавања здравственог ризика за члана породице.

(8) Обавезе чувања повјерљивости информација из става 1. овог члана, одговорни здравствени радник, односно здравствени сарадник, као и друго лице запослено у здравственој установи или Фонду може бити ослобођено само на основу писменог пристанка пацијента, родитеља, односно старатеља или законског заступника дјетета или лица лишеног пословне способности, или на основу одлуке суда.

(9) Одговорни здравствени радник је у случају озбиљне опасности по живот и здравље дјетета обавезан да информације о здравственом стању дјетета

саопшти његовом родитељу, усвојитељу односно старатељу и поред захтјева дјетета старијег од 14 година да се информације о његовом здравственом стању не саопште његовом родитељу, односно старатељу.

Обавеза пријављивања кривичних дјела која представљају поједине облике родно заснованог насиља, нпр. силовања, произилази из одредаба **Закона о кривичном поступку Републике Српске** („Службени гласник Републике Српске“, бр. 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21), којим је утврђена обавеза пријављивања кривичног дјела. Наиме, према одредби члана 221, службена и одговорна лица у свим органима власти у Републици Српској, јавним предузећима и установама дужна су да пријаве кривична дјела о којима су обавијештена или о којима сазнају на неки други начин. У таквим околностима, службено и одговорно лице ће предузети мјере да се сачувају трагови кривичног дјела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дјело и други докази о њима и обавијестиће о томе, без одгађања, овлашћено службено лице или тужилаштво (став 1). Здравствени радници, наставници, васпитачи, родитељи, старатељи, усвојиоци и друга лица која су овлашћена или дужна да пружају заштиту и помоћ малољетним лицима, да врше надзор, одгајање и васпитавање малољетника, а који сазнају или оцијене да постоји сумња да је неко малољетно лице жртва сексуалног, физичког или неког другог злостављања, дужни су да о тој сумњи одмах обавијесте овлашћено службено лице или тужиоца.

У члану 222. регулисано је пријављивање кривичног дјела од стране грађана. Наиме, према ставу 1. овог члана, грађанин има право да пријави извршење кривичног дјела. Међутим, у ставу 2. наведено је да је свако дужан да пријави извршење кривичног дјела када непријављивање кривичног дјела представља кривично дјело, чиме право грађана на пријављивање прелази у обавезу пријављивања кривичног дјела у наведеним случајевима.

Обавеза пријављивања кривичног дјела

Члан 221.

(1) Службена и одговорна лица у свим органима власти у Републици Српској, јавним предузећима и установама дужни су да пријаве кривична дјела о којима су обавијештени или за која сазнају на неки други начин. У таквим околностима службено и одговорно лице ће предузети мјере да би се сачували трагови кривичног дјела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дјело и други докази о њима и обавијестиће о томе, без одгађања, овлашћено службено лице или тужилаштво.

(2) Здравствени радници, наставници, васпитачи, родитељи, старатељи, усвојиоци и друга лица која су овлашћена или дужна да пружају заштиту и помоћ малољетним лицима, да врше надзор, одгајање и васпитавање малољетника, а који сазнају или оцијене да постоји сумња да је малољетно лице жртва сексуалног, физичког или неког другог злостављања, дужни су да о тој сумњи одмах обавијесте овлашћено службено лице или тужиоца.

Пријављивање кривичног дјела од грађана

Члан 222.

(1) Грађанин има право да пријави извршење кривичног дјела.

(2) Свако је дужан да пријави извршење кривичног дјела када непријављивање кривичног дјела представља кривично дјело.

Подношење пријаве

Члан 223.

(1) Пријава се подноси тужиоцу, писано или усмено.

(2) Ако се пријава подноси усмено, лице које подноси пријаву упозориће се на посљедице лажног пријављивања. О усменој пријави саставиће се записник, а ако је пријава саопштена телефоном, сачиниће се службена забиљешка.

(3) Ако је пријава поднесена суду или овлашћеном службеном лицу, они ће пријаву примити и одмах и доставити тужиоцу.

ПРАВА ЖРТАВА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ ПРЕМА ОДРЕДБАМА ЗАКОНА О ЗАШТИТИ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Законом о заштити од насиља у породици утврђују се права жртава насиља у породици из којих произлазе обавезе субјеката заштите да учине све што је потребно како би жртве насиља у породици ова права реализовала у пракси. Овим законом прописана су сљедећа права жртава насиља у породици:

-Право на психосоцијалну помоћ и социјалну и медицинску заштиту у складу са законима из области здравствене и социјалне заштите (члан 8, став 1).

- Право на приступ свим субјектима заштите:

Жртве насиља у породици имају право на приступ свим субјектима заштите и ослобођене су свих трошкова поступка (члан 10, став 1). Субјекти заштите, у смислу овог закона су: припадници Министарства унутрашњих послова (у даљем тексту: полиција), тужилаштво, центри за социјални рад, односно службе социјалне заштите, здравствене и образовне установе и надлежни суд.

- Право на информисање:

Субјекти заштите дужни су у првом контакту обавијестити жртву, на њој разумљив начин, о свим правима која има у складу са овим и другим прописима и о установама, органима, правним лицима и организацијама које пружају помоћ, подршку и заштиту (члан 10. став 2).

- Право на бесплатну правну помоћ:

У поступцима остваривања својих права и заштите жртве насиља у породици имају право на бесплатну правну помоћ у складу са прописима којима се регулише област бесплатне правне помоћи (члан 10, став 3).

- Право да хитно и без одлагања оствари помоћ, подршку и заштиту:

Законом се у члану 11. утврђује да су субјекти заштите дужни без одлагања обезбиједити хитно рјешавање предмета насиља у породици, водећи рачуна да су интерес и добробит жртве приоритет у тим поступцима, а нарочито ако је жртва дијете, старије лице, лице са инвалидитетом и лице под старатељством. Субјекти заштите у процесу заштите, помоћи и подршке жртвама насиља у породици сарађују у најбољем интересу жртве. У том циљу, на подручју јединице локалне самоуправе, представници свих установа,

органа и организација које пружају заштиту, помоћ и подршку жртвама насиља у породици закључују протокол о поступању и формирају група за координацију и сарадњу. Хитност у поступању субјеката заштите, као и њихова међусобна сарадња на локалном нивоу, неопходни су како би жртви била пружена адекватна, ефектна и ефикасна помоћ, подршка и заштита, односно, како би жртва могла конзумирати права која су јој законом призната.

- Право на заштиту својих интереса:

Жртва има право да њен најбољи интерес буде у фокусу дјеловања свих оних који су у обавези да јој пруже помоћ, заштиту и подршку (члан 11), што претпоставља обавезу свих службених лица који су укључени у асистенцију жртви, да међусобно сарађују како би тај интерес био заштићен.

Такође, у циљу заштите интереса жртве, законом је, у члану 21, утврђено да центар за социјални рад образује стручни тим од представника те установе, органа и служби јединице локалне самоуправе, полиције, невладиних организација и стручњака који се баве питањима породице и насиља у породици, ради утврђивања плана помоћи жртви и координације активности у процесу помоћи жртви, у складу са њеним потребама и избором. План помоћи жртви посебно садржи мјере које је потребно предузети у складу са законом којим се уређује социјална, здравствена и дјечија заштита. Ако је жртва дијете, план помоћи жртви садржи и мјере за заштиту дјетета у складу са законом којим се уређују породични односи и прописима којима се уређује заштита права дјете.

- Право на социјалну заштиту и психосоцијалну помоћ:

Након пријема пријаве да је учињено насиље у породици, надлежни полицијски службеник је дужан да одмах о томе обавијести центар за социјални рад, који ће одмах непосредно пружити социјалну заштиту и психосоцијалну помоћ жртви, предузети друге мјере из своје надлежности, те о томе сачинити службени извјештај (члан 12, став 2). Надлежности центра за социјални рад утврђене су Законом о социјалној заштити.

- Право на бесплатан љекарски преглед ради утврђивања постојања повреда:

Здравствена установа омогућиће жртви бесплатан љекарски преглед ради утврђивања постојања повреда физичког или психичког интегритета (члан 12. став 3).

- Право на пратњу лица од повјерења:

Жртва има право да се не креће сама кроз систем, односно, жртва има право да јој у процесу остваривања права подршку пружа лице у које има повјерење и то током поступ(а)ка, као и код предузимања свих радњи које су у вези са заштитом од насиља у породици (члан 21а). Како би жртва ово право могла реализовати, обавеза је свих субјеката заштите не само да информишу жртву о овом праву, већ и да омогуће да лице од повјерења буде присутно, уколико то жртва жели (напомена: присуство лица од повјерења ће се, у складу са правилима струке и конкретним процесним (или протоколима, односно другим унутрашњим актима прописаним) радњама, констатовати на адекватан начин (службена забиљешка, записник и сл).

- Право на коришћење посебне мјере подршке – сигурну кућу:

Ради обезбјеђења физичке заштите, подршке и помоћи код остваривања права и интереса жртве насиља у породици закон предвиђа могућност да центар за социјални

рад, односно служба социјалне заштите, уз претходни пристанак жртве насиља или на њен захтјев донесе рјешење о привременом збрињавању жртве у сигурну кућу. Сигурна кућа представља посебну мјеру подршке којом се обезбјеђује сигуран смјештај и помоћ жртвама насиља у породици, коју може реализовати правно лице (члан 15). Жртва насиља у породици, у складу са законом, (члан 15. став 2) има право да, због претрпљеног насиља, страха и узнемирености, ради обезбјеђивања физичке заштите и остваривања својих права и интереса, као и спречавања понављања насиља, поднесе надлежном центру за социјални рад, односно служби социјалне заштите захтјев за коришћење посебне мјере подршке – привремено збрињавање у сигурну кућу. У Регистар сигурних кућа у Републици Српској уписане су три сигурне куће коју реализују организације: Удружене жене Бања Лука, Будућност Модрича и Лара Бијељина. Град Приједор у склопу Јавне Установе Центар за социјални рад Приједор има Прихватну станицу која је намијењена привременом збрињавању жртва породичног насиља.

- **Право на заштиту од јавног објављивања информација:**

О жртви (или учиниоцу) насиља у породици не смије се јавно објавити информација на основу које се може препознати жртва или члан породице жртве, осим ако је пунољетна жртва са тим изричито сагласна (члан 22). Сва лица која јавно објављују информације, обавезна су поштовати ово право жртве.

- **Право на безбједност и заштиту од понављања насиља:**

Процјена ризика

Жртва има право да буде заштићена од понављања насиља што, с друге стране, значи обавезу за субјекте заштите, односно оне који спроводе закон(е) да учине све што је потребно да до насиља не дође. У том смислу, Закон прописује обавезу да се по свакој пријави насиља у породици врши процјена ризика и да се у складу са овом процјеном планира предузимање мјера и радњи у правцу спречавања учиниоца насиља да учини или понови насиље, и заштити жртва (члан 12а). Процјену ризика врши надлежни полицијски службеник на основу прикупљених обавјештења о томе:

- а) да ли је учинилац раније или непосредно прије процјене ризика учинио насиље у породици или неки други вид насиља и да ли је спреман да га понови,
- б) да ли је пријетио убиством или самоубиством,
- в) да ли посједује оружје,
- г) да ли је ментално болестан или злоупотребљава психоактивне супстанце,
- д) да ли постоји сукоб око старатељства над дјететом или око начина одржавања личног контакта дјетета и родитеља који је учинилац,
- ђ) да ли је учиниоцу изречена хитна мјера или мјера заштите од насиља у породици,
- е) да ли жртва доживљава страх и како она процјењује ризик од понављања насиља и
- ж) друге чињенице и околности од значаја за процјену ризика.

У члану 12, став 4, утврђено је да о надлежни полицијски службеник извршеном насиљу у породици одмах обавјештава и надлежног јавног тужиоца и, уз извјештај, доставља прикупљене доказе и процјену ризика, а у ставу б. да обавјештења и процјену ризика, осим надлежном јавном тужиоцу, надлежни полицијски службеник доставља и центру за социјални рад.

Хитне мјере заштите

Једна од мјера која се може изрећи учиниоцу насиља у породици како би се отклонила непосредна опасност по физички и психички интегритет жртве, спријечило понављање насиља и гарантовала безбједности жртве, јесу хитне мјере заштите (члан 13). Хитне

мјере заштите су: а) удаљење учиниоца насиља из стана, куће или другог стамбеног простора и/или б) забрана приближавања и контактирања учиниоцу насиља са жртвом насиља у породици, а изриче их надлежни суд у прекршајном поступку. Приједлог за изрицање хитне мјере заштите подноси надлежни полицијски службеник, центар за социјални рад или жртва насиља у породици или породичној заједници, а изричу се најкасније у року од 24 часа од пријема приједлога, односно извођења учиниоца насиља у породици пред суд(члан 13). Ову мјеру изриче судија прекршајног одјељења надлежног основног суда рјешењем (члан 14. став 2), а полиција прати да ли учинилац поштује изречену мјеру (члан 14, став 6).

Заштитне мјере

Поред хитних, учиниоцу насиља у породици се могу изрећи и заштитне мјере, а њихова сврха јесте да се осигура нужна заштита и безбједност жртве, те отклоне стања или услови који могу бити од утицаја или могу погодovati или подстицајно дјеловати да учинилац убудуће врши радње насиља у породици. Заштитне мјере су: а) удаљење из стана, куће или неког другог стамбеног простора; б) забрана приближавања жртви насиља у породици или породичној заједници (у даљем тексту: забрана приближавања жртви); в) забрана узнемиравања или ухођења жртве насиља у породици или породичној заједници (у даљем тексту: забрана узнемиравања или ухођења жртве); г) обавезан психосоцијални третман и д) обавезно лијечење од зависности. Заштитне мјере изриче надлежни суд у прекршајном поступку, а на приједлог надлежног полицијског службеника, центра за социјални рад или жртве насиља у породици. Суд је дужан изрећи заштитне мјере у року од 30 дана од дана подношења Приједлога за изрицање заштитне мјере (члан 23). Изречене заштитне мјере спроводи полиција, односно дом здравља, а непоступање по рјешењу којим је одређена хитна мјере заштите и заштитна мјера, утврђено је као кривично дјело (члан 43. и члан 190. став 5. Кривичног законика Републике Српске).

Како би се конкретизовале одредбе Закона о заштити од насиља у породици, донесно је неколико подзаконских аката, међу којима су и правилници које је донио министар здравља и социјалне заштите:

1. Правилник о начину спровођења заштитне мјере - обавезан психосоцијални третман („Службени гласник Републике Српске“, број 111/14), којим се прописује начин спровођења заштитне мјере обавезног психосоцијалног третмана учиниоца насиља у породици с циљем смањивања и отклањања опасности понављања учињеног насиља.

2. Правилник о начину спровођења заштитне мјере – обавезано лијечење од зависности („Службени гласник Републике Српске“, број 5/15), којим се прописује начин спровођења заштитне мјере - обавезно лијечење од зависности, која се примјењује према учиниоцу насиља у породици који је насиље извршио под утицајем зависности од алкохола, опојних дрога и других психотропних супстанци.

Правилник о начину спровођења заштитне мјере - обавезан психосоцијални третман у члану 2. прописује да психосоцијални третман треба да заустави и спријечи даље насиље путем:

- 1) постизања увида и прихватања одговорности за властито насилно понашање,
- 2) усвајања самоконтроле понашања,
- 3) учења социјалним вјештинама и мијењањем увјерења која доприносе насилном понашању,

- 4) отклањања узрока насилног понашања и
- 5) постизања позитивних промјена у понашању учиниоца насиља у породици.

Циљ спровођења психосоцијалног третмана је смањивање и отклањање опасности понављања учињеног насиља.

Психосоцијални третман, у смислу овог правилника, подразумијева индивидуални и групни третман (члан 3). Здравствени радници и сарадници психосоцијални третман обављају у центру за заштиту менталног здравља надлежног дома здравља у сарадњи са центром за социјални рад (члан 4).

Чланом 5. прописује се да је учинилац насиља у породици којем је суд изрекао заштитну мјеру „обавезан психосоцијални третман“ обавезан да учествује у спровођењу психосоцијалног третмана. Током спровођења психосоцијалног третмана, жртва насиља у породици може бити укључена у третман уколико на то пристане, те уколико је то потребно према оцјени водитеља третмана. У случају укључивања жртве у психосоцијални третман учиниоца насиља у породици, здравствени радници и сарадници који спроводе психосоцијални третман дужни су да поступају са повећаном пажњом, уз отклањање, у координацији са другим укљученим органима, установама и службама, било којих околности и ризика који могу довести до понављања насиља и/или поновне трауматизације жртве. Чланом 6. прописано је да ће, прије започињања психосоцијалног третмана, здравствена установа и центар за социјални рад са учиниоцем насиља у породици израдити план активности у писаној форми који садржи начин на који се психосоцијални третман спроводи, обавезе учиниоца насиља у породици, процјену ризика, као и план поступања у кризним ситуацијама. У члану 7. наводи се да са планом активности мора бити упознато одрасло лице – жртва насиља у породици, а дијете путем законског заступника, односно родитеља који није учинилац насиља у породици. У случају укључивања жртве насиља у породици у спровођење психосоцијалног третмана, жртва насиља се укључује у израду плана активности у писаној форми. Жртва насиља у породици добиће дио плана активности који се односи на поступање у кризним ситуацијама, као што су мјеста на која се може склонити и телефонске бројеве на којима може затражити помоћ. Са планом активности и његовим спровођењем морају бити упознати и: суд који је изрекао мјеру, полиција и специјализована служба за подршку жртви ради процјене ризика од смртности, озбиљности ситуације и ризика од понављања насиља са циљем управљања ризиком и, ако је неопходно, координисаног обезбјеђења и подршке. Чланом 8. прецизира се да се здравствени радници и сарадници који се по потреби укључују у психосоцијални третман са учиниоцима насиља у породици обавезно едукују о родним аспектима насиља у породици и Конвенцији Савјета Европе о сузбијању и спречавању насиља над женама и насиља у породици. Обука здравствених радника и сарадника за психосоцијални третман са учиниоцима насиља о родним аспектима насиља у породици заснива се на методологији која полази од становишта да је насиље у породици један од облика родно заснованог насиља, при чему је пол жртве примарни мотив за дјело насиља. Здравствене установе, укључујући здравствене раднике и сараднике који спроводе психосоцијални третман учиниоца насиља, дужни су да поступају у блиској сарадњи са надлежним органима старатељства, специјализованим службама за подршку жртви, а у случајевима повећаног ризика и са полицијом, тужилаштом и судом који је изрекао мјеру. У члану 9. прописано је да ако учинилац насиља у породици не долази редовно на психосоцијални третман или ако здравствена установа процијени да, упркос редовном

долажењу, психосоцијални третман неће довести до промјене у понашању учиниоца насиља, о томе одмах обавјештава надлежни орган старатељства, који о томе обавјештава суд који је изрекао ову мјеру ради изрицања друге заштитне мјере. Уколико учинилац напусти психосоцијални третман или буде суспендован са психосоцијалног третмана или постоји оправдана бојазан за безбједност жртве, потребно је о томе обавијестити и жртву насиља у породици. Чланом 10. прописано је да здравствена установа у којој се спроводи психосоцијални третман води евиденцију о лицима која су јој упућена ради спровођења психосоцијалног третмана, току и резултатима спроведеног психосоцијалног третмана. Здравствена установа два пута годишње извјештава орган старатељства, по мјесту пребивалишта, односно боравишта учиниоца насиља, а на захтјев органа старатељства, према потреби, и раније. Садржај и облик образаца евиденције из ст. 1. и 2. овог члана налазе се у Прилогу овог правилника и чине његов саставни дио.

ПРИЛОГ - ЕВИДЕНЦИЈА ЗАШТИТНЕ МЈЕРЕ ОБАВЕЗНОГ ПСИХОСОЦИЈАЛНОГ ТРЕТМАНА

1. ОДЛУКА СУДА

Назив и сједиште суда који је изрекао мјеру: _____

Број и датум одлуке: _____

Трајање мјере: _____

Мјера је изречена: први пут ДА ___ НЕ _____

Ранија мјера: _____

2. ЛИЧНИ ПОДАЦИ

Презиме и име: _____

Име оца: ___ мајке/дјевојачко презиме/: _____

Пол: _____

Датум и мјесто рођења: _____

Држава рођења: _____

држављанство: _____

Занимање и школска спрема: _____

Адреса становања: _____

3. ПОДАЦИ О ПСИХОСОЦИЈАЛНОМ ТРЕТМАНУ

Датум почетка третмана: _____

Датум завршетка третмана: _____

Жртва је укључена у третман: ДА ___ НЕ ___

Датум укључења жртве у третман: _____

Третман је прекинут, датум, разлог: _____

Третман је довео до позитивних промјена у понашању учиниоца: ДА _____ НЕ _____

Оцјена ефекта психосоцијалног третмана

4. САРАДЊА СА ДРУГИМ НАДЛЕЖНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА

Назив органа, установе или службе укључене у психосоцијални третман: _____

Датум укључивања друге надлежне институције: _____

5. ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ У ВЕЗИ СА ПСИХОСОЦИЈАЛНИМ ТРЕТМАНОМ_____

Правилником о начину спровођења заштитне мјере – обавезано лијечење од зависности прописано је да лијечење од зависности од алкохола, опојних дрога и других психотропних супстанци учиниоца насиља у породици, у смислу овог правилника, подразумијева индивидуални и групни третман, који спроводе оспособљена стручна лица у сврху заустављања и спречавања насилног понашања (члан 2). Чланом 3. овог правилника прописано је да је сврха заштитне мјере - обавезно лијечење од зависности да се њеним спровођењем спријечи насиље у породици отклањањем околности које погодују или подстицајно дјелују на учиниоце новог насиља у породици које се чини под утицајем зависности од алкохола, опојних дрога и других психотропних супстанци. Циљ спровођења заштитне мјере „обавезно лијечење од зависности“ јесте побољшање општег здравственог стања учиниоца насиља у породици и његове социјалне рехабилитације и реинтеграције у сврху смањивања и отклањања опасности понављања учињеног насиља. Чланом 4. прописује се да се заштитна мјера - обавезно лијечење од зависности спроводи у здравственим установама које врше дијагностику и лијечење болести зависности, те да спровођење заштитне мјере почиње у болничким условима, а наставак третмана спроводи се кроз центре за заштиту менталног здравља и у здравственој установи која је најближа мјесту пребивалишта или боравишта учиниоца насиља у породици. У члану 5. прописано је да је учинилац насиља у породици којем је суд изрекао заштитну мјеру - обавезно лијечење од зависности обавезан да учествује у спровођењу те мјере. Током спровођења заштитне мјере „обавезно лијечење од зависности“ жртва насиља у породици може бити укључена у третман уколико на то пристане, те уколико је то потребно по оцјени водитеља третмана.

Члан 6. прецизира да учинилац насиља у породици треба да се јави у надлежну здравствену установу из члана 4. овог правилника у року одређеном одлуком суда. Здравствена установа која спроводи заштитну мјеру - обавезно лијечење од зависности треба да, у најкраћем могућем року, осигура почетак спровођења те заштитне мјере. Здравствена установа која спроводи заштитну мјеру „обавезно лијечење од зависности“, у сарадњи са учиниоцем насиља у породици, израђује индивидуални терапијски поступак, у складу са добром клиничком праксом и клиничком сликом зависности (члан 7). Спровођење заштитне мјере „обавезно лијечење од зависности“ траје у периоду који је одређен одлуком суда (члан 8). Чланом 9. прописано је да здравствена установа обавјештава суд о датуму и мјесту почетка обавезног лијечења од зависности. Уколико се учинилац насиља у породици није јавио на обавезно лијечење од зависности у року одређеном одлуком суда, здравствена установа о томе обавјештава суд који је донио одлуку и центар за социјални рад.

Члан 10. прописује да, уколико учинилац насиља у породици не долази редовно на обавезно лијечење од зависности или ако се процијени да, упркос редовном доласку, обавезно лијечење од зависности неће довести до промјене у понашању учиниоца насиља, здравствена установа о томе обавјештава надлежни суд и центар за социјални рад у складу са чланом 31. став 2. Закона. Уколико учинилац напусти обавезно лијечење од зависности или је суспендован са обавезног лијечења од зависности или постоји оправдана бојазан за безбједност жртве, здравствена установа о томе обавјештава и жртву насиља у породици.

Здравствена установа која спроводи заштитну мјеру „обавезно лијечење од зависности“ води евиденцију о лицима која су јој упућена ради спровођења обавезног лијечења зависности, о току и резултатима спроведеног лијечења, те о томе два пута годишње извјештава орган старатељства, према мјесту пребивалишта, односно боравишта учиниоца насиља, а, према потреби, на захтјев органа старатељства, и раније. Садржај и облици образаца евиденције из става 1. овог члана налазе се у Прилогу овог правилника, који чини његов саставни дио (члан 11).

ПРИЛОГ - ЕВИДЕНЦИЈА ЗАШТИТНЕ МЈЕРЕ - ОБАВЕЗНО ЛИЈЕЧЕЊЕ ОД ЗАВИСНОСТИ

1. ОДЛУКА СУДА

Назив и сједиште суда који је изрекао мјеру: _____

Број и датум одлуке: _____

Трајање мјере: _____

Мјера је изречена: први пут ДА __НЕ _____

Ранија мјера: _____

2. ЛИЧНИ ПОДАЦИ

Презиме и име: _____

Име оца: __мајке/дјевојачко презиме/: _____

Пол: _____

Датум и мјесто рођења: _____

Држава рођења: _____

држављанство: _____

Занимање и школска спрема: _____

Адреса становања: _____

3. ПОДАЦИ О ЛИЈЕЧЕЊУ

Датум почетка лијечења: __

Датум завршетка лијечења: _____

Лијечење је прекинуто, датум, разлог: __

Лијечење је довело до позитивних промјена у понашању учиниоца: ДА __НЕ __

Министар породице, омладине и спорта донио је **Правилник о садржају евиденције и извјештаја о насиљу у породици** („Службени гласник Републике Српске“, број 58/21) којим се прописује садржај евиденције и извјештаја о насиљу у породици или породичној заједници. Евиденцију о насиљу у породици воде: Министарство унутрашњих послова, тужилаштва, центри за социјални рад, односно службе социјалне заштите, здравствене установе, образовне установе и надлежни судови. Извјештаји се два пута годишње достављају Министарству породице, омладине и спорта Републике Српске. Извјештаји за период јануар–јуни достављају се најкасније до 1. августа текуће године, а за период јули–децембар најкасније 1. фебруара наредне године. Извјештаји се достављају у штампаном и електронском облику.

Евиденција коју воде здравствене установе садржи податке о:

1) броју жртава према полу, старосној доби, инвалидитету и односу жртве са учиниоцем,

- 2) болестима и повредама насталим усљед насиља у породици и упућивању на лијечење,
- 3) заштити менталног здравља жртава насиља у породици у здравственим установама,
- 4) броју, полу и старосној структури учинилаца насиља у породици упућених на обавезан психосоцијални третман,
- 5) броју, полу и старосној структури учинилаца насиља у породици упућених на обавезно лијечење од зависности.

Образац евиденције коју воде здравствене установе прописан је Правилником:

**Прилог - Образац за евидентирање података
из области примјене Закона о заштити од насиља у породици
за евиденцију коју воде здравствене установе**

I Период извјештавања:

II Назив и сједиште дома здравља*

**Дом здравља обједињава податке за: породичну медицину, хитну медицинску помоћ, центар за заштиту менталног здравља, центар за физикалну медицину у заједници, консултативно-специјалистичке службе гинекологије и педијатрије.*

1. Број жртава према полу, старосној доби, инвалидитету и однос жртве са учиниоцем насиља

Табела 1.1. Старосна и полна структура и инвалидитет жртава насиља у породици

Старосна група	М	Ж	Укупно	Од тога, лица са инвалидитетом*		
				М	Ж	Укупно
0–4						
5–9						
10–14						
15–19						
20–34						
35–44						
45–54						
55–64						
65–74						
75 и више						
Укупно						

**Број лица са инвалидитетом треба да буде садржан у укупном броју жртава.*

Табела 1.2.а) Однос учиниоца насиља у породици са жртвом (у коме је првонаведени учинилац насиља, а другонаведени жртва)

Однос учинилац – жртва	Број
Супруг – супруга	
Супруга – супруг	
Ванбрачни партнер – ванбрачна партнерка	
Ванбрачна партнерка – ванбрачни партнер	

E00-E90													
F00-F99													
G00-G99													
H00-H95													
I00-I99													
J00-J99													
K00-K93													
L00-L99													
M00-M99													
N00-N99													
O00-O99													
P00-P96													
R00-R99													
S00-T98													
V01-Y98													

Табела 2.2. Број, пол и старосна доб жртава, са утврђеним обољењима насталим услед насиља у породици, упућених на лијечење (не укључује лијечење у здравственим установама ради заштите менталног здравља)

Старосна група	М	Ж	Укупно	Од тога, лица са инвалидитетом*		
				М	Ж	Укупно
0-4						
5-9						
10-14						
15-19						
20-34						
35-44						
45-54						
55-64						
65-74						
75 и више						
Укупно						

*Број лица са инвалидитетом треба да буде садржан у укупном броју жртава.

3. Заштита менталног здравља жртава насиља у породици у здравственим установама:

Табела 3.1. Број, пол, старосна доб и инвалидитет жртава насиља упућених на лијечење у здравствену установу ради заштите менталног здравља

Старосна група	М	Ж	Укупно	Од тога, лица са инвалидитетом*		
				М	Ж	Укупно
0-4						
5-9						
10-14						
15-19						
20-34						
35-44						
45-54						
55-64						
65-74						

75 и више						
Укупно						

**Број лица са инвалидитетом треба да буде садржан у укупном броју жртава.*

4. Број, пол и старосна доб учинилаца насиља у породици упућених на обавезан психосоцијални третман и обавезно лијечење од зависности

Старосна група	Обавезан психосоцијални третман			Обавезно лијечење од зависности		
	М	Ж	Укупно	М	Ж	Укупно
15–19						
20–34						
35–44						
45–54						
55–64						
65–74						
75 и више						
Укупно						

Напријед наведени образац за извјештавање је саставни дио Правилника о садржају евиденције и извјештаја о насиљу у породици, који је ступио на снагу 2. јула 2021. године.

Министар унутрашњих послова је, након посљедњих измјена и допуна Закона о заштити од насиља у породици, донио **Правилник о поступку и начину спровођења процјене ризика** („Службени гласник Републике Српске“, број 126/20). Овим правилником прописују се поступак и начин спровођења процјене ризика у случају пријаве насиља у породици или породичној заједници. У Правилнику се, у члану 3, прописује да су чланови породице, субјекти заштите и запослени у образовним, социјалним и здравственим установама, као и сваки други грађанин, дужни одмах након сазнања да је почињено насиље у породици или да постоји основ сумње да је почињено насиље у породици пријавити то полицији, у складу са Законом. Члан 4. прописује да се о свакој пријави насиља у породици врши процјена ризика, у складу са Законом. Чланом 5. се процјена ризика од насиља дефинише као оцјена степена ризика од поновног насиља у породици у зависности од околности конкретног случаја по пријави насиља у породици, прикупљених обавјештења, података из евиденција којим располаже Министарство унутрашњих послова, мишљења центра за социјални рад и других чињеница и околности од значаја за процјену ризика. Циљ процјене ризика од насиља је контрола утврђених ризика и предузимање мјера за заштиту жртве од момента пријаве насиља у породици док траје потреба за заштитом жртве. Поступање полиције прописано је чланом 6: Након сазнања да је извршено насиље у породици, надлежна полицијска станица упућује на лице мјеста патролу полиције, уз све прикупљене информације о учиниоцу насиља и жртви, која ће у случају основаности пријаве насиља доласком на лице мјеста:

- 1) ако је неопходно, **позвати хитну помоћ или организовати превоз до најближе здравствене установе или жртву насиља поучити/упутити да се јави у здравствену установу ради утврђивања постојања повреда физичког или психичког интегритета,**
- 2) обавијестити надлежног полицијског службеника о насиљу у породици или о непосредној опасности од насиља (спремност могућег учиниоца да изврши насиље или понови раније насиље),

3) даље поступати по наређењу и инструкцијама надлежног полицијског службеника.

Ако процјена ризика указује на непосредну опасност од насиља, односно да постоји висок ризик од настанка новог насиља, а надлежни суд не одреди притвор осумњиченом, надлежни полицијски службеник подноси надлежном суду у прекршајном поступку приједлог за изрицање хитне мјере заштите, која се изриче у року од 24 часа од пријема приједлога, односно извођења учиниоца насиља у породици пред суд. Приједлог за изрицање хитне мјере заштите садржи: назив органа који га предлаже, податке о лицу коме се предлаже хитна мјера заштите, врсту хитне мјере која се предлаже, њено трајање и образложење (члан 10, став 1. и 2).

ОПШТИ ПРОТОКОЛ О ПОСТУПАЊУ У СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Поред напријед наведених правних докумената, у циљу координисаног одговора свих субјеката заштите и обезбјеђивања ефикасне заштите од насиља у породици, надлежна министарства у Влади Републике Српске (Министарство правде, Министарство унутрашњих послова, Министарство здравља и социјалне заштите, Министарство просвјете и културе, Министарство управе и локалне самоуправе и Министарство породице, омладине и спорта), усагласила су **Општи протокол о поступању у случајевима насиља у породици у Републици Српској** („Службени гласник Републике Српске“, број 14/22)⁸. Сврха Општег протокола о поступању у случају насиља у породици у Републици Српској (у даљем тексту: Протокол) је да се обезбиједи координисан, ефикасан и свеобухватан рад потписника Протокола у циљу тренутне помоћи, подршке и заштите жртава насиља у породици, сузбијања и спречавања понављања насиља.

Имајући у виду да је насиље у породици специфична врста насиља која угрожава основна људска права и достојанство жртве, али и сваког члана породице, потребно је уредити поступање и успостављање сарадње свих субјеката заштите у Републици Српској у ситуацијама насиља у породици на јединствен и свеобухватан начин.

Крајњи корисници Протокола су сви чланови породице, укључујући директне жртве (у највећем броју жене) и жртве које свједоче насиљу (у највећем броју дјеча), као и учиниоци насиља. Поступањем са дужном пажњом и у складу са Протоколом омогућиће се повећана сигурност од насиља у породици, у кратком времену и уз мањи трошак за друштво и појединце.

Први и руководећи принцип поступања свих потписника Протокола је заштита сигурности жртве заустављањем насиља и спречавањем понављања насиља, водећи рачуна о избјегавању додатне виктимизације и повређивања жртве.

Протокол садржи:

1. начин поступања субјеката заштите који у складу са одредбама Закона о заштити од насиља у породици пружају заштиту, подршку и помоћ жртвама насиља у породици, без обзира на то да ли је против учиниоца покренут кривични или прекршајни поступак,
2. облике и начин сарадње и размјене потребних података и информација између субјеката заштите,
3. поступање Министарства породице, омладине и спорта као ресорно надлежног министарства за надзор и праћење примјене Закона о заштити од насиља у породици и

⁸ Претходно важећи протокол усаглашен је 2013. године

4. завршне одредбе којима се прописује поступање субјеката заштите у складу са активностима овог протокола.

Потписници овог протокола обавезали су се да ће, у оквиру својих надлежности, руководећи се принципом заштите безбједности жртве, сузбијањем насиља, заустављањем насиља и спречавањем понављања насиља, међусобно сарађивати и креирати механизме за интегрисан и координисан одговор на насиље у породици на нивоу Републике Српске.

Протокол је обавезујући за све субјекте заштите. Неопходно је да сви здравствени радници и руководиоци здравствених установа буду упознати са његовим садржајем, а посебно са обавезама здравствених установа и здравствених радника. У протоколу је, између осталог, дефинисано сљедеће:

Поступање здравствених установа као субјеката заштите од насиља у породици

У случају сумње да је повреда или здравствено стање посљедица насиља у породици, здравствени радник и/или здравствени сарадник је дужан с посебном пажњом сазнати што више чињеница и околности у вези са повредом, односно са здравственим стањем жртве. Здравствена установа дужна је, ради очувања физичког и менталног здравља жртава насиља у породици, али и санације насталих повреда, осигурати жртви адекватну здравствену заштиту. У свим случајевима сазнања о почињеном насиљу у породици здравствена установа - овлашћена особа дужна је поступати на сљедећи начин:

- осигурати жртвама насиља у породици свеобухватну здравствену заштиту ради очувања тјелесног и менталног здравља жртве, а у складу са Законом о здравственој заштити;

- поступати у складу са Протоколом, релевантним законима и другим актима везаним уз здравствене дјелатности ради заштите жртава насиља, те прикупљања, евидентирања и чувања доказа у складу са законом којим се уређује област вођење евиденција у области здравства;

- на основу евиденције о предузетим радњама, сачинити обједињен извјештај и доставити га Министарству породице, омладине и спорта на начин и у року који су прописани Законом о заштити од насиља у породици и Правилником о садржају евиденције и извјештаја о насиљу у породици;

- у случају сумње или сазнања о насиљу у породици, када жртва насиља у породици дође сама у здравствену установу, запослени у здравственим установама су дужни:

1. пријавити полицији сумњу или сазнање о насиљу у породици, без одлагања,

2. упознати жртву, на њој разумљив начин, о свим правима која има у складу са Законом о заштити од насиља у породици и другим прописима и о установама, органима, правним лицима и организацијама које пружају помоћ, подршку и заштиту, као и о томе да има право на присуство лица од повјерења, по властитом избору,

3. са посебном пажњом разговарати са жртвом насиља, обезбиједити приватност, сазнати што више околности у вези са повредом или здравственим стањем жртве и упутити жртву на центар за социјални рад; у случају потребе упутити жртву насиља на даљу обраду; у случају доласка жртве насиља у службу хитне помоћи, обратити посебну пажњу на повреде и цјелокупно стање жртве које би могло упућивати на насиље у породици,

4. у случају сумње на било који облик насиља, наведено уписати у медицинску документацију и о чињеницама, добијеним и утврђеним прегледом, издати медицинску документацију без накнаде; забиљешка са изјавом у медицинској документацији обавезно мора бити прочитана жртви насиља, односно лицу у пратњи жртве и потписана од стране пунољетне жртве или њеног пратиоца ако жртва није пунољетна,

5. документовање насиља треба да ради здравствени радник; медицинска документација обезбјеђује непосредни доказ почињеног насиља и злостављања и значајна је за судски процес; медицинска документација мора се пажљиво и професионално чувати, те мора садржавати сљедеће податке: основне податке, податке о физикалном прегледу, лабораторијске и остале дијагностичке процедуре, те биљешку о процјени, упућивању и праћењу; медицинска документација се обавезно доставља на увид надлежним органима,

6. у случају сумње или сазнања да је жртва насиља лице са сметњама у менталном здрављу, поступити у складу са чл. 31, 32, 33. и 34. Закона о заштити менталног здравља („Службени гласник Републике Српске”, број 67/20); уколико је жртва насиља у породици лице лијечено од алкохолизма и других зависности, по потреби, упутити га на лијечење и о томе обавијестити центар за социјални рад и полицију,

7. у случају сумње или сазнања да је насиље у породици починило лице са сметњама у менталном здрављу, поступити у складу са чл. 31, 32, 33. и 34. Закона о заштити менталног здравља („Службени гласник Републике Српске”, број 67/20), из којег произилази обавеза стављања таквог лица под контролисана услове; уколико је учинилац насиља у породици лице лијечено од алкохолизма и других зависности, по потреби, упутити га на лијечење и о томе обавијестити центар за социјални рад и полицију.

Поступање здравствених установа када су дјеча жртве насиља у породици:

1. препознати и хитно пријавити полицији чињенице које указују на сумњу или сазнање да је према дјетету извршено насиље у породици;

2. Законом о заштити од насиља у породици чланом 8. став 3. утврђено је да је дијете жртва и уколико је било присутно приликом вршења насиља према другом члану породице, иако радње насиља нису предузете према њему;

3. пружити хитну медицинску помоћ дјетету уколико за то постоји потреба;

4. обавијестити представнике Центра за социјални рад о чињеницама које указују на сумњу да је према дјетету извршено насиље у породици и да је о истом обавијештена полиција;

5. обезбиједити надлежним органима (центру за социјални рад, полицији, тужилаштву, судовима) увид у медицинску документацију и пружити им подршку у прикупљању свих релевантних података;

6. одазвати се на позив суда и дати стручни налаз и мишљење у односу на сљедеће:

- медицинске индикације, односно симптоме насиља над дјететом,
- повезивање симптома насиља и понашања лица које је под сумњом да је учинилац насиља,

- психијатријски статус учиниоца насиља и

- способност дјетета да свједочи у поступку, односно ризике свједочења и најпогодније начине узимања исказа од дјетета.

Поступање центара за социјални рад/служби социјалне заштите као субјеката заштите од насиља у породици

Центар за социјални рад дужан је без одлагања обезбиједити хитно поступање у случају насиља у породици, водећи рачуна да су интерес и добробит жртве приоритет, а нарочито ако је жртва дијете, старије лице, лице са инвалидитетом и лице под старатељством.

Поступање центара за социјални рад/служби социјалне заштите када су дјеца жртве насиља у породици:

- приликом пријаве или дојаве о насиљу у породици над дјететом центар за социјални рад / служба социјалне заштите дужан је ускладити своје поступање са одредбама позитивно правних законских прописа који одређују поступање, овлашћења и надлежности органа старатељства у случајевима насиља у породици и уопште,

- Законом о заштити од насиља у породици у члану 8. став 3. прописано је да је дијете жртва и уколико је било присутно приликом вршења насиља према другом члану породице или породичне заједнице иако радње насиља нису предузете према њему,

- по сазнању или пријему пријаве о насиљу над дјететом/дјецом уколико стручни радник оцијени да постоје основи сумње да је дијете жртва насиља о свему обавјештава полицију,

- по дојави је потребно хитно изаћи на терен, обавити разговор са родитељима или старатељима ради стицања увида у породичне и друге прилике које су од значаја за дјететов развој и оптимално здравље, сазнати да ли је дијете било подвргнуто било којем облику насиља,

- по процјени стручног лица или стручног тима (зависно од капацитета центра за социјални рад / службе социјалне заштите), уколико се насиље догодило, потребно је што хитније изрећи одговарајуће мјере за заштиту дјетета с циљем спречавања даљег насиља и пружити психосоцијалну помоћ, савјетодавне, терапијске услуге и стручну корист корисницима и сачинити службени извјештај, као и све друге поступке предвиђене позитивно правним законским прописима који одређују поступање, овлашћења и надлежности органа старатељства у случајевима насиља у породици и уопште,

- упознати родитеље, односно лице које је извршило насиље над дјететом са надлежностима центра за социјални рад у оквиру заштите права и интереса дјетета,

- на тражење суда, јавног тужиоца или полиције центар за социјални рад је дужан доставити сву документацију која је од значаја за утврђивање и доказивање насиља (нпр. извјештај социјалног радника, извјештај стручног тима, налаз и мишљење психолога, других стручних сарадника, као и извјештај о предузетим мјерама и радњама),

- приликом дјеловања центара за социјални рад / служби социјалне заштите, у случају насиља над дјецом, центар је дужан остварити сарадњу са свим релевантним појединцима и институцијама у заштити дјететових права и интереса, као и у обезбјеђивању његовог адекватног психо-физичког развоја,

- центар за социјални рад дужан је редовно пратити да ли се спроводе изречене мјере учиниоца насиља, чије спровођење је у надлежности органа старатељства, и о тим

околностима правовремено обавјештавати друге надлежне субјекте заштите о спровођењу/неспровођењу.

Поступање центара за социјални рад/служби социјалне заштите када су пунољетна лица жртве насиља у породици:

- у случају пријаве или дојаве о насиљу у породици над пунољетним лицем, стручна служба за рад на пословима насиља у породици у центру за социјални рад или овлашћена особа дужна је поступити у складу са позитивно правним законским прописима који одређују поступање, овлашћења и надлежности органа старатељства у случајевима насиља у породици и уопште,

- по пријему сазнања, пријаве или дојаве о насиљу у породици обавијестити полицију и доставити им све податке са којима располаже центар за социјални рад/служба социјалне заштите,

- упознати жртву, на њој разумљив начин, о свим правима која има у складу са Законом о заштити од насиља у породици и другим прописима и о установама, органима, правним лицима и организацијама које пружају помоћ, подршку и заштиту, као и о томе да има право на присуство лица од повјерења, по властитом избору,

- информисати жртву о заштитним мјерама којим се штити жртва насиља у породици,

- пружити социјалну заштиту и психосоцијалну помоћ жртви, предузети друге мјере у складу са позитивно правним законским прописима који одређују поступање, овлашћења и надлежности органа старатељства у случајевима насиља у породици и уопште и сачинити службени извјештај,

- по обављеном разговору са жртвом на основу процјене стручног радника и/или стручног тима, као и на основу изјаве саме жртве разговарати о предузимању адекватних мјера заштите као и плана помоћи жртви у конкретном случају,

- центар за социјални рад/служба социјалне заштите уз асистенцију полиције, уз претходни пристанак жртве или на захтјев жртве насиља у породици, ради обезбјеђења физичке заштите и остваривања права и интереса жртве, донијеће рјешење о привременом збрињавању у сигурну кућу,

- на тражење суда, јавног тужиоца или полиције, центар за социјални рад / служба социјалне заштите дужан је доставити сву документацију која је од значаја за утврђивање и доказивање насиља,

- центар за социјални рад/служба социјалне заштите дужан је редовно пратити да ли се спроводе изречене мјере чије спровођење је у надлежности органа старатељства и правовремено обавјештавати друге надлежне субјекте заштите о спровођењу/неспровођењу.

Евиденције о насиљу у породици воде се у складу са Правилником о садржају евиденције и извјештаја о насиљу у породици на јединственом обрасцу за евидентирање података из области примјене Закона о заштити од насиља у породици, које води центар за социјални рад / служба социјалне заштите.

Поред Кривичног законика Републике Српске којим се предвиђа санкционисање за поједине облике насиља и Закона о заштити од насиља у породици којим се утврђују права жртава насиља у породици као најчешће врсте манифестовања родно

заснованог насиља, у Републици Српској постоје и други закони који су релевантни за спречавање и сузбијање ове врсте насиља:

ЗАКОН О РАДУ

Закон о раду („Службени гласник Републике Српске“, број 1/16 и 66/18, Одлука број: У-66/20 - 91/21, 119/21, 112/23 и 39/24), садржи одредбе које су релевантне за питање насиља:

Члан 24.

(1) Није дозвољено узнемиравање и сексуално узнемиравање, насиље по основу пола, као и систематско злостављање радника од послодавца и других запослених.

(2) Узнемиравање у смислу става 1. овог члана јесте свако нежељено понашање узроковано неким од основа из члана 19. овог закона које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и радника, а које изазива страх или ствара понижавајуће или увредљиво окружење.

(3) Сексуално узнемиравање, у смислу става 1. овог члана, јесте свако вербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и радника у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара понижавајуће или увредљиво окружење.

(4) Насиље на основу пола представља било које дјело које наноси физичку, психичку, сексуалну или економску штету или патњу, као и пријетње таквим дјелима које озбиљно спутавају лица да уживају у својим правима и слободама на принципу равноправности полова, у раду и/или у вези са радом.

(5) Мобинг је специфичан облик понашања на радном мјесту, којим једно или више лица систематски, у дужем периоду, психички злоставља или понижава друго лице с циљем угрожавања његовог угледа, части, људског достојанства и интегритета.

(6) Послодавац је дужан да предузме правовремене и ефикасне мјере с циљем спречавања насиља на основу пола, дискриминације, узнемиравања, сексуалног узнемиравања у раду и/или у вези са радом и мобинга, те не смије предузимати никакве мјере према раднику због чињенице да се жалио на насиље, дискриминацију, узнемиравање, сексуално узнемиравање и мобинг.

Одредбом члана 25. утврђено је да у случајевима дискриминације у смислу одредаба чланова 19, 22, 23. и 24. овог закона лице које тражи запослење, као и радник, може да покрене пред надлежним судом поступак за накнаду штете у складу са законом.

ПОРОДИЧНИ ЗАКОН

Породични закон („Службени гласник Републике Српске“, бр. 17/23, 27/24, Одлука број: У-50/23 - 59/24 и Одлука број: У-4/24 - 20/25), такође забрањује насиље у породици.

Забрана насиља у породици

Члан 15.

- (1) Забрањено је насиље у породици.
- (2) Сваки члан породице има право на заштиту од насиља.

Породичним законом предвиђена је могућност одузимања родитељског права у посебним случајевима, који се могу подвести и под насиље у породици. Одредбом члана 124. овог Закона утврђено је да ће родитељу који злоставља дијете, злоупотребљава родитељско право, или је напустио дијете, занемарио бригу о дјетету и занемарио своје родитељске дужности, суд у ванпарничном поступку одузети родитељско право.

Дефинисано је да родитељ злоупотребљава родитељска права и дужности ако:

- 1) спроводи физичко или психичко насиље над дјететом,
- 2) сексуално искоришћава дијете,
- 3) експлоатише дијете присиљавајући га да претјерано ради или да обавља рад непримјерен његовом узрасту,
- 4) га подстиче на вршење кривичних дјела,
- 5) дјетету дозвољава употребу алкохолног пића, дроге или других опојних супстанци или га на то наводи,
- 6) наводи дијете на било који облик друштвено неприхватљивог понашања,
- 7) на било који други начин грубо крши права дјетета.

Родитељ грубо занемарује родитељске дужности и права ако:

- 1) напусти дијете,
- 2) не брине дужне од мјесец дана о дјетету с којим не живи,
- 3) не одржава личне односе са дјететом са којим не живи, односно ако спречава одржавање личних односа између дјетета и родитеља са којим дијете не живи,
- 4) у року од годину дана не створи услове за заједнички живот с дјететом које је смјештено у другу породицу или установу, а за то нема никакав оправдан разлог,
- 5) не извршава обавезу издржавања дјетета у трајању дужем од три мјесеца узастопно или више од три мјесеца у посљедњих годину дана,
- 6) је занемарио бригу о основним животним потребама дјетета с којим живи или се не придржава мјера које је ради заштите права и добробити дјетета претходно донио надлежни орган.

Суд може родитељско право вратити родитељу ако престане разлог због којег му је то право одузето, осим у случају када је родитељско право одузето због извршења кривичног дјела против полног интегритета дјетета правоснажном одлуком суда.

Одредбом члана 125. Закона предвиђено је да поступак ради одузимања родитељског права покрене орган старатељства, родитељ, односно усвојилац.

У складу са чланом 110. Породичног закона Републике Српске, наведене су мјере органа старатељства за заштиту права дјетета, те су дефинисане:

Дужности органа старатељства

Чланом 110. орган старатељства је дужан да предузима потребне мјере ради заштите личних и имовинских права и интереса дјетета. Ако то интереси дјетета захтијевају, орган старатељства ће пружити помоћ родитељима у сређивању њихових социјалних, материјалних и личних прилика и односа или их упутити у одговарајуће савјетовалиште. Мјере заштите личних и имовинских права и интереса дјетета

Чланом 111. је наведено да су мјере заштите личних и имовинских права и интереса дјетета: упозорење, надзор над вршењем родитељског права, појачан надзор над вршењем родитељског права, издвајање дјетета из породице и заштита имовинских права и интереса дјетета.

Упозорење

Чланом 112. је прописано да је орган старатељства овлашћен да усмено или у писаној форми упозори родитеље на пропусте у вршењу родитељског права који су се догодили једном или се догађају ријетко, а настале посљедице за развој дјетета су блаже природе. Орган старатељства, упозорењем, може родитеље упутити на здравствене, образовне и друге стручне програме и услуге за подршку родитељству и правилном васпитању дјетета.

Надзор над вршењем родитељског права

Чланом 113. је прописано да се, уколико орган старатељства утврди да родитељи нису у стању самостално вршити родитељско право у цјелини или дјелимично, због околности насталих на страни родитеља или дјетета, а што за посљедицу има угрожавање развоја дјетета, родитељима одређује надзор над вршењем родитељског права. Наведену мјеру, орган старатељства одређује само ако живот и здравље дјетета у породици нису угрожени, те рјешење о мјери надзора над вршењем родитељског права обавезно садржи циљ одређивања мјере, вријеме трајања мјере, име стручног радника органа старатељства - водитеља мјере, као и упозорење родитељима о дужности сарадње са органом старатељства.

Појачан надзор над вршењем родитељског права

Чланом 116. је дефинисано да ће орган старатељства родитељима одредити мјеру појачаног надзора над вршењем родитељског права ако је утврђено да постоји угроженост дјететовог развоја већег интензитета и трајања, а да су родитељи показали спремност и способност да у краћем времену промијене своје понашање како би се спријечило издвајање дјетета из породице, показали спремност да поштују јасна упутства и омогућити несметан надзор над бригом о дјетету. Наведену мјеру, орган старатељства ће одредити само ако живот и здравље дјетета у породици нису угрожени. Привремено издвајање дјетета из породице по одлуци органа старатељства

Чланом 119. је прописано да о издвајању дјетета из породице у случају угрожености живота и здравља дјетета одлучује суд, на приједлог органа старатељства. Такође, прописује да ће, уколико постоји непосредна опасност за живот и здравље дјетета који се могу заштитити само издвајањем дјетета из окружења у коме живи, орган старатељства привремено одлучити о издвајању дјетета од родитеља или лица код кога се дијете налази и поднијети суду приједлог за издвајање дјетета из породице.

Заштита имовинских права и интереса дјетета

Чланом 121. је прописано да орган старатељства може, у свако доба, од родитеља захтијевати полагање рачуна о управљању имовином дјетета. Орган старатељства може

захтијевати да суд у ванпарничном поступку, ради заштите имовинских интереса дјетета, дозволи мјере обезбјеђења на имовини родитеља.

Која ће од претходно наведених мјера бити примјењена зависи од стручне процјене сигурности дјетета, односно ресурса и ризика породице.

ЗАКОН О СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ

Закон о социјалној заштити („Службени гласник Републике Српске“, бр. 37/12, 90/16, 94/19, 42/20 и 36/22), у члану 17 утврђује да је корисник социјалне заштите лице које се налази у стању социјалне потребе.

Надаље, Закон о социјалној заштити додатно појашњава сваку од категорија корисника социјалне заштите, те је према одредби члана 18., корисник социјалне заштите, између осталог и:

а) дијете коме се наноси физичка, психичка, и сексуална патња или емоционална бол, као и пријетња таквим дјелима или занемаривање, небрига и незадовољавање основних животних потреба, што га озбиљно спутава да ужива у својим правима и слободама, и

б) пунољетно лице коме се у породичном окружењу наноси физичка, психичка, економска и сексуална патња или емоционална бол, као и пријетња таквим дјелима, а које су због тих околности нађе у стању социјалне потребе.

Жртва насиља дијете и пунољетно лице могу остварити право у социјалној заштити, које је прописано чланом 20. Према одредби члана 20, права у социјалној заштити по овом закону су:

- а) новчана помоћ,
- б) додатак за помоћ и његу другог лица,
- в) лична инвалиднина,
- г) подршка у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју,
- д) смјештај у установу,
- ђ) збрињавање у хранитељску породицу,
- е) помоћ и њега у кући,
- ж) дневно збрињавање,
- з) једнократна новчана помоћ и
- и) савјетовање.

Важно је напоменути и то да, поред наведених права, Закон о социјалној заштити даје могућност за увођење проширених права које јединица локалне самоуправе може да утврди својом одлуком, у складу са потребама становништва. Закон о социјалној заштити их дефинише као проширена права и услуге, а то су: персонална асистенција за лица са инвалидитетом, становање уз подршку, заштићено становање, помоћ у збрињавању пунољетних лица након напуштања установа или хранитељских породица, једнократне помоћи у природи, услуге јавне кухиње, помоћ за школовање дјеце из социјално угрожених породица, помоћ у васпитању и образовању дјеце са сметњама у развоју, субвенционисање комуналних трошкова сиромашним породицама, помоћ у стамбеном збрињавању сиромашних породица, трошкови сахране корисника права из овог закона,

услуге СОС телефона, и друга права и услуге према потребама јединица локалне самоуправе.

Закон о социјалној заштити прописује дјелатност Центра за социјални рад (члан 101), а што, између осталог, подразумијева и социјалне услуге у поступку рјешавања о правима из области социјалне заштите. Центар, такође:

- открива и прати социјалне потребе грађана и проблеме у области социјалне заштите,
- предлаже и предузима мјере у рјешавању социјалних потреба грађана и прати њихово извршење,
- предлаже мјере за унапређивање социјалне заштите и планирање развоја система социјалне заштите у локалним заједницама, организује и спроводи одговарајуће облике социјалне и дјечје заштите и непосредно пружа социјалне услуге,
- прати стање у области дјечје и породично-правне заштите, покреће иницијативе и предлаже мјере за унапређивање система дјечје и породичне заштите,
- развија и унапређује превентивне активности које доприносе спречавању и сузбијању социјалних проблема,
- пружа дијагностичке услуге, спроводи одговарајући третман, савјетодавне, терапијске услуге и стручну помоћ корисницима,
- ради на развоју разноврсних модела збрињавања корисника у заједници и социјалних услуга у складу са потребама корисника, развија социјални рад у заједници,
- пружа услуге помоћи и његе у кући, дневног збрињавања и прихватилишта,
- обавља послове савјетовалишта за проблеме брака и породице, васпитања дјеце, усвојења, односа родитеља и дјеце и др.

Овим Законом је, између осталог, уређено да социјална заштита представља дјелатност од општег интереса за Републику Српску којом се пружа помоћ лицима када се нађу у стању социјалне потребе и предузимају потребне мјере ради спречавања настајања и отклањања посљедица таквог стања. Истим законом дефинисано је да се у оквиру социјалне заштите предузимају мјере и активности за стварање услова за остваривање заштитне функције породице, услова за самосталан живот и рад лица која се налазе у стању социјалне потребе или за њихово активирање у складу са способностима, обезбјеђивање средстава за живот материјално необезбијеђеним и за рад неспособним лицима и другим грађанима који су у стању социјалне потребе, као и обезбјеђивање других облика социјалне заштите. Стање социјалне потребе је у складу са Законом о социјалној заштити, стање у којем је лицу неопходна помоћ ради савладавања социјалних и других тешкоћа и стварања услова за задовољавање основних животних потреба, а уколико се те потребе не могу задовољити у другим системима социјалне сигурности.

Закон о социјалном становању Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ број 59/19) чланом 12. је наведено да, ако лица која имају право на социјално становање имају једнак број додјељених бодова у складу са у дефинисаном ранг листом за додјелу стамбених јединица, предност приликом додјеле стамбене јединице на коришћење имају лица према утврђеном редослиједу, те су у ставу 1. тачка 4) наведени и корисници права која им припадају на основу закона којим се прописује социјална заштита, као што су, између осталих, и жртве насиља у породици.

Као што је напријед наведено, и сви други, овдје непоменути закони којим се утврђују права и прописују процедуре и начини њиховог остваривања, односе се и на жртве насиља у породици (члан 3. Закона о заштити од насиља у породици). Имајући то у виду, Закон о заштити од насиља у породици утврдио је обавезу за центар за социјални рад да образује стручни тим од представника те установе, органа и служби јединице локалне самоуправе, полиције, невладиних организација и стручњака који се баве питањима породице и насиља у породици, како би утврдили план помоћи жртви и координисали своје активности у том процесу, у складу са потребама и избором жртве.

Овај План помоћи посебно садржи мјере које је потребно предузети у складу са законима којим се уређује социјална, здравствена и дјечија заштита. Ако је жртва дијете, план помоћи жртви садржи и мјере за заштиту дјетета у складу са законом којим се уређују породични односи и прописима којима се уређује заштита права дјете. То значи да сва права која су утврђена Законом о социјалној заштити, Законом о здравственој заштити, Законом о дјечијој заштити, Породичним законом и свим другим прописима у овим областима, припадају и жртвама насиља у породици. Стручни тим који образује Центар за социјални рад, обавезан је сачинити и реализовати План помоћи који ће одговорити на потребе. Поред тога, Законом о заштити од насиља у породици (члан 11) је утврђена обавеза да се у свакој јединици локалне самоуправе у Републици Српској, закључује протокол о поступању и формира група за координацију и сарадњу од представника свих установа, органа и организација које пружају заштиту, помоћ и подршку жртвама насиља у породици, а прије свега полиције, тужилаштва, центра за социјални рад, односно службе социјалне заштите, здравствених и образовних установа и надлежних судова, као субјеката заштите од насиља у породици.

Поред наведеног, на основу члана 99. Закона о социјалној заштити, Влада Републике Српске оснива Завод за социјалну заштиту Републике Српске, као развојну установу, ради праћења, унапређивања, планирања, подстицања развоја и обављања истраживачких и стручних послова у области социјалне заштите. Јавна установа Завод за социјалну заштиту Републике Српске прати и проучава социјалне појаве и проблеме, израђује анализе и извјештаје о стању у области социјалне заштите и предлаже мјере за унапређивање социјалне заштите, развија стандарде, критеријуме и нормативе за обављање стручних послова у области социјалне заштите, обавља стручне послове који се односе на развој, праћење и осигурање квалитета рада запослених у социјалној заштити, прати примјену стандарда услуга социјалног рада и социјалне заштите, те обавља и друге послове одређене другим прописима и статутом.

ЗАКОН О ПОЛИЦИЈИ И УНУТРАШЊИМ ПОСЛОВИМА

Закон о полицији и унутрашњим пословима („Службени гласник Републике Српске“, бр. 57/16, 110/16, 58/19, 82/19, Одлука број: У-26/21 - 18/22, 55/23 и 48/24) - у случају када је пријављено насиље, односно пријетња насиљем у породици, полицијски службеници дужни су да, у сарадњи са другим надлежним органима, одмах предузму потребне мјере и радње у складу са законом, чијим вршењем се спречава, односно зауставља насиље које за посљедицу може имати наношење тешких тјелесних повреда или лишење живота (члан 55).

Полицијски службеник је дисциплински одговоран за повреде дужности прописане овим законом, као и подзаконским актима којима се прописују права и дужности полицијских службеника (члан 115).

Одговорност полицијског службеника који не поступи у складу са обавезама по пријави насиља у породици утврђена је и чланом 42а. Закона о заштити од насиља у породици.

ЗАКОН О ЗДРАВСТВЕНОЈ ЗАШТИТИ

Законом о здравственој заштити („Службени гласник Републике Српске“, број 57/22) уређује се друштвена брига за здравље грађана, права и обавезе грађанина и пацијента у остваривању здравствене заштите, здравствена дјелатност, организовање здравствене дјелатности, оснивање, рад и престанак рада здравствене установе, права и обавезе здравственог радника и здравственог сарадника, услуге здравствене заштите, процјена и унапређење квалитета и сигурности здравствене установе, финансирање, надзор, као и друга питања од значаја за обављање дјелатности здравствене заштите.

Законом о здравственој заштити прописано је да грађанин има право да здравствену заштиту остварује уз поштовање највишег стандарда људских права и има право на физички и психички интегритет и на безбједност своје личности, као и на уважавање његових моралних, културних и религијских убјеђења. Грађанин има право на доступну и квалитетну здравствену заштиту, у складу са својим здравственим стањем и у складу са прописима којима се уређује област здравственог осигурања. У остваривању права на здравствену заштиту грађани су једнаки, без обзира на расу, пол, језик, националну припадност, вјероисповијест, социјално поријекло, рођење, образовање, имовно стање, политичко и друго увјерење, друштвени положај или друго лично својство које може бити узрок дискриминације (члан 33, ст. 1-3).

Закон утврђује одредбе о праву пацијента на повјерљивост личних информација.

Тако је одредбом члана 45. утврђено да пацијент има право на повјерљивост личних информација које је саопштио одговорном здравственом раднику, односно одговорном здравственом сараднику, укључујући и информације које се односе на стање његовог здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре, чак и након смрти пацијента. Забрањено је да абрањено је да здравствени радник, здравствени сарадник, као и друго лице запослено у здравственој установи или Фонду, без писменог пристанка пацијента саопшти другим лицима личне податке о пацијенту, **осим када је на то обавезан посебним законом** или када је то у складу са одлуком надлежног суда или тужилаштва у вези са постојањем основа сумње о извршењу кривичног дјела⁹. С тим у вези, члном 15. Закона о здравственој заштити прописано је:

⁹ Види поглавље: „Обавеза пријављивања насиља у породици“.

Закон о заштити од насиља у породици - Чланови породице, субјекти заштите, као и запослени у образовним, социјалним и здравственим установама, као и сваки други грађанин, дужни су одмах након сазнања да је почињено насиље у породици или да постоји основ сумње да је почињено насиље у породици, пријавити то полицији (члан 12).

Обавеза пријављивања других кривичних дјела која представљају поједине облике родно заснованог насиља, нпр. силовања, произилази из одредаба Закона о кривичном поступку Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 53/12, 91/2017, 66/18 и 15/21), којим је утврђена обавеза пријављивања кривичног дјела. Према одредби члана 221, службена и одговорна лица у свим органима власти у Републици Српској, јавним предузећима и установама дужна су да пријаве кривична дјела о којима су обавијештена или о којима сазнају на неки други начин. У таквим околностима, службено и одговорно лице предузеће ће предузети мјере да се сачувају трагови кривичног дјела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дјело и други докази о њима и обавијестиће о томе, без

Сходна примјена прописа

Члан 15.

На питања која нису уређена овим законом примјењују се прописи којима се уређује: општи управни поступак, облигациони односи, здравствено осигурање, заштита становништва од заразних болести, заштита менталног здравља, здравствена документација и евиденције у области здравства, трансплантација људских органа, трансплантација људских ткива и ћелија, лијечење неплодности поступцима биомедицински потпомогнуте оплодње, здравствена заштита спортиста, апотекарска дјелатност, област лијекова и медицинских средстава, дјелатности у здравству и здравствене коморе, заштита од нејонизујућих зрачења, **кривично законодавство, кривични поступак, извршење кривичних и прекршајних санкција, вођење регистра лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјете, као и за извршење радњи насиља у породици** и област заштите личних података.

Чланом 27, тачка 9) Закона о здравственој заштити прописано је, између осталог, да брига за здравље грађана на нивоу Републике обухвата обезбјеђивање здравствене заштите жртвама насиља у породици, у складу са прописима којима се уређује заштита жртва насиља у породици, а чланом 39. да пацијент има право на заказивање прегледа, дијагностичког, терапијског и рехабилитацијског поступка у најкраћем могућем року, у случају да не постоје услови да се здравствена услуга пружи одмах, као и да предност код пружања здравствене услуге која није хитна имају ратни војни инвалиди, породице погинулих и заробљених бораца, цивилне жртве рата и жртве ратне тортуре, уз предочене доказе о оствареном статусу, **жртве породичног насиља**, труднице, лица са инвалидитетом и лица којима је извршена трансплантација.

ЗАКОН О ОБАВЕЗНОМ ЗДРАВСТВЕНОМ ОСИГУРАЊУ

Законом о обавезном здравственом осигурању („Службени гласник Републике Српске“, број 93/22 и 132/22) уређује се систем обавезног здравственог осигурања, као и друга питања од значаја за обавезно здравствено осигурање у Републици Српској.

Права из обавезног здравственог осигурања

Члан 3.

(1) Права из обавезног здравственог осигурања за случај болести и повреде ван рада и за случај повреде на раду и професионалне болести у складу са овим законом су:

- 1) право на здравствену заштиту,
- 2) право на накнаде за вријеме привремене спријечености за рад.

одгађања, овлашћено службено лице или тужилаштво (став 1). Здравствени радници, наставници, васпитачи, родитељи, старатељи, усвојиоци и друга лица која су овлашћена или дужна да пружају заштиту и помоћ малољетним лицима, да врше надзор, одгајање и васпитавање малољетника, а који сазнају или оцијене да постоји сумња да је неко малољетно лице жртва сексуалног, физичког или неког другог злостављања, дужи су да о тој сумњи одмах обавијесте овлашћено службено лице или тужиоца.

- (2) Права из обавезног здравственог осигурања остварују се и користе у садржају, обиму и на начин уређен овим законом.
- (3) Права из обавезног здравственог осигурања су лична права и не могу се преносити на друга лица, нити се могу насљеђивати.
- (4) Доспјеле накнаде на основу права из обавезног здравственог осигурања које нису исплаћене до смрти осигураног лица могу се насљеђивати у складу са прописима којима је уређена област насљеђивања.
- (5) Доспјела накнада послје смрти осигураног лица који нема насљедника припада Фонду здравственог осигурања Републике Српске (у даљем тексту: Фонд).
- (6) У случају смрти осигураног лица у току поступка за остваривање права на рефундацију трошкова здравствене заштите поступак могу наставити насљедници у складу са прописима којима је уређена област насљеђивања.

Поред закона и подзаконских аката који уређују област насиља у породици, и документима јавних политика планирају се координисане активности које имају за циљ заштиту од родно заснованог насиља.

Стратегија за сузбијање насиља у породици Републике Српске (2020 - 2024)¹⁰ има за циљ обезбиједити да све жртве насиља у породици и породичној заједници у Републици Српској имају обезбјеђену адекватну помоћ, подршку и заштиту. Овај циљ планира се достићи активностима које ће се реализовати у пет стратешких праваца који су идентификовани као приоритетни: 1) Превенција насиља у породици; 2) Подршка и помоћ жртвама насиља у породици; 3) Заштита жртава од насиља у породици; 4) Праћење спровођења закона, политика и мјера против насиља у породици и 5) Заштита од насиља у породици у ванредним/кризним ситуацијама. У оквиру стратешког правца 2. - Подршка и помоћ жртвама насиља у породици, наводи се да је жртвама насиља у породици потребна адекватна заштита од даљег насиља, подршка и помоћ у превазилажењу вишеструких посљедица таквог насиља, као и подршка за поновну изградњу живота. Приликом пружања услуга постоји разлика између општих и специјализованих услуга подршке. Опште услуге подршке односе се на помоћ коју нуде државни органи, као што су услуге службе социјалне заштите, службе здравствене заштите и службе за запошљавање које пружају дугорочну помоћ и нису искључиво намијењене жртвама већ служе општој популацији. Насупрот томе, специјализоване услуге подршке специјализовале су се за пружање подршке и помоћи жртвама насиља у породици и нису отворене за општу популацију. Иако се многе жртве већ налазе међу корисницима ових услуга, то не значи да оне задовољавају у довољној мјери или систематски њихову посебно тешку ситуацију и трауму, те је исте потребно континуирано развијати и унапређивати. Као активности којима ће се доринијети унапређивању подршке и помоћи жртвама насиља у породици, у Стратегији су наведене: Унапређење општих и специјализованих услуга подршке жртвама насиља у породици; Израда и примјена индивидуалних планова подршке жртвама, са процјеном ризика; Психосоцијална подршка жртвама насиља; Приступ правди – правно савјетовалиште и бесплатна правна помоћ за жртве насиља у породици; Правна и психолошка подршка жртвама насиља у судским поступцима; Заштита дјецe свједока жртава насиља у породици; Активности усмјерене према реализацији законске одредбе обавезног

¹⁰ Процес израде Стратегије за сузбијање насиља у породици Републике Српске (2025 - 2031) је у току

информисања жртава насиља о њиховим правима; Упознавање жртве са правом на пратњу лица од повјерења у случају насиља у породици, од стране субјеката заштите; Заштита права и приватности жртава приликом свједочења, нарочито када су у питању дјеца; Израда посебних програма са вјежбама за жртве насиља (како изаћи из круга насиља, које кораке предузети, од кога тражити помоћ, како поступати, коме се обратити, методе оснаживања и сл.); Израда посебних програма подршке жртвама насиља које спадају у најрањивије категорије становништва (дјеца, стара лица, труднице, лица са инвалидитетом, те друге вишеструко маргинализоване групе); Унапређење рада СОС телефонског сервиса 1264 за жртве насиља у породици; Унапређење спровођења посебне мјере подршке - сигурне куће.

Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026. године - један од циљева ове стратегије је унапређење мјера заштите од занемаривања и злостављања у породици лица са инвалидитетом.

Стратегија за унапређење положаја старијих лица у Републици Српској за период од 2019. до 2028. године, посебно даје анализу стања у погледу насиља, запостављања и злостављања. Међу стратешким циљевима овог документа је превенција насиља над старијим лицима, која ће допринијети информисању старијих лица о процедури и заштити од насиља у њиховом окружењу или насиља у породици.

Стратегија за унапређење сексуалног и репродуктивног здравља у Републици Српској (2019-2029. године) – циљеви, између осталих, дефинишу унапријеђен клинички менаџмент у случајевима насиља, са посебним освртом на случајеве силовања, укључујући ванредне ситуације, као и унапријеђена заштита грађана у области сексуалног и репродуктивног здравља у ванредним ситуацијама.

Стратегија развоја менталног здравља у Републици Српској за период 2019-2029. године, којом је дефинисана, између осталих, и потреба да се развијају и евалуирају програми у различитим контекстима (жене и дјеца жртве породичног насиља).

Стратегија социјалне заштите Републике Српске за период 2023–2029. године представља кључни стратешко-плански документ којим се усмјерава развој система социјалне заштите у његова три најважнија аспекта: социјална, дјечја и породично-правна заштита. Ова стратегија у свом приоритету „Превентивно дјеловање уз мултисекторску сарадњу“ дефинише мјере које требају бити предузете ради превенције појавних облика насиља.